

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

Liudo Černiausko
V kurso, civilinių ginčų
studijų šakos studento

Magistro darbas

Notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu

Performing notarial acts remotely

Vadovė: doc. dr. Vigita Vėbraitė
Recenzentas: Prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe yra analizuojamas notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu, atsižvelgiant į šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą, praktinius iššūkius, technologinę raidą ir sprendimus. Yra siekiama išsiaiškinti, kaip skaitmeninės technologijos prisideda prie notariato modernizavimo, ir kaip elektroninis identifikavimas prisideda prie jo saugumo, patikimumo ir teisinio aiškumo. Pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos teisinės bazės sistemai, tačiau yra lyginama ir užsienio šalių (Latvijos, Estijos) teisinė praktika. Šio darbo tyrime išskiriami pagrindiniai aspektai dėl nuotolinių notarinių veiksmų atlikimo: asmens tapatybės nustatymas, duomenų apsauga, elektroninių parašų naudojimas ir technologiniai reikalavimai. Šis darbas gali būti naudingas teisininkams, notarams ir įstatymo leidėjams, siekiantiems efektyviai pritaikyti išmaniąsias technologijas teisinių paslaugų sektoriuje.

Pagrindiniai žodžiai: Nuotoliniai notariniai veiksmai, elektroninis parašas, duomenų apsauga, kibernetinis saugumas, teisinis reglamentavimas, asmens tapatybė.

This work analyses the performance of notarial acts by distance by analysing currently existing legal regulation, practical challenges of the performance of notarial acts by distance, its technological development and solutions. The Master's thesis aims to clarify how digital technologies contribute to the modernization of notarial and how electronic identification contributes to its security, reliability and legal certainty. The main focus of the thesis is on the Lithuanian legal framework, however, the legal practices of foreign countries (e.g. Latvia, Estonia) is also compared. The main aspects of remote notarial acts identified in the study of this work are identification of the person, data protection, use of electronic signatures and technological requirements. This work can be of particular use to lawyers, notaries and policy makers seeking to effectively apply smart technologies in the legal services sector.

Keywords: Remote notarial acts, electronic signature, data protection, cybersecurity, legal regulation, personal identity.

TURINYS

IŽANGA	2
1. NOTARINIŲ VEIKSMŲ TEORINĖS IR TEISINĖS PRIELAIDOS	5
1.1. Notaro statusas Lietuvos teisės sistemoje	5
1.2. Notarinių veiksmų samprata ir funkcijos	7
1.3. Notarų profesinės etikos veiklos principai ir atsakomybė	10
2. NOTARINIŲ VEIKSMŲ NUOTOLINIŲ BŪDU REGULIAVIMO PRAKTIKA	16
2.1. Elektroninis parašas ir jo teisinė galia	16
2.2. Teisės aktų analizė dėl nuotolinių notarinių veiksmų Lietuvoje ir užsienyje	17
2.3. Duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo aspektai nuotolinėse notarinėse procedūrose	23
2.4. Technologiniai sprendimai ir jų pritaikymas notarinių veiksmų procese	30
3. NUOTOLINIŲ NOTARINIŲ VEIKSMŲ TOBULINIMO GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI	34
3.1. Nuotolinių notarinių paslaugų privalumai ir trūkumai	34
3.2. Rekomendacijos dėl nuotolinių notarinių tobulinimo Lietuvoje	35
3.3. Ateities tendencijos ir technologijų integracijos galimybės notarų veikloje.	38
IŠVADOS	43
LITERATŪROS SĄRAŠAS	44
SANTRAUKA	49
SUMMARY	50
PRIEDAI	51

IŽANGA

Temos aktualumas: Pastaraisiais metais pastebime, kad besikeičiantis visuomenės skaitmenizavimas bei technologijų plėtra nulėmė išaugusį poreikį teikti teisinės paslaugas nuotoliniu būdu. Nuo šios tendencijos neatsiliko ir lotyniškojo notariato valstybės, kurios pradėjo atitinkamai koreguoti savo valstybių įstatymus, siekiant suteikti galimybę savo piliečiams, gyvenantiems užsienyje, atlikti notarinius veiksmus nuotoliniu būdu. Kaimyninės šalys Latvija ir Estija buvo vienos pirmųjų, kurios įteisino nuotolinius notarinius veiksmus, kad galėtų aptarnauti emigracijoje esančius piliečius. Įvykusi COVID-19 pandemija šiuos procesus kitose valstybėse paskatino greičiau, nes reikėjo surasti alternatyvius būdus, kaip užtikrinti teisinių paslaugų prieinamumą ir jų efektyvumą. Dėl susiklosčiusios situacijos Lietuva taip pat įteisino nuotolinių veiksmų atlikimą Lietuvos notariate, tačiau šis procesas sukėlė teisinio reglamentavimo, duomenų apsaugos, asmens tapatybės nustatymo ir kibernetinio saugumo iššūkius. Nepaisant to, nuotolinių notarinių veiksmų įteisinimas Lietuvos notariato sistemoje leido sumažinti administracinę naštą, pagerinti paslaugų prieinamumą ir taupyti laiko resursus. Ši tema yra aktuali visai Lietuvos notarų ir akademikų bendruomenei, nes nuotolinių notarinių veiksmų atlikimas gali būti ne tik Lietuvos, bet ir viso lotyniškojo notariato ateitis.

Darbo tikslas: Šio darbo tikslas yra atskleisti notarinių veiksmų atlikimą nuotoliniu būdu bei išanalizuoti jų reglamentavimą ir praktinį įgyvendinimą, pasitelkiant mokslinę literatūrą, norminius ir tarptautinius teisės aktus, užsienio šalių patirtis.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti notarinio veiksmo sampratą ir funkcijas.
2. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius nuotolinius notarinius veiksmus.
3. Išnagrinėti teisinius iššūkius, kylančius atliekant nuotolinius notarinius veiksmus.
4. Atskleisti technologinius sprendimus dėl nuotolinių notarinių veiksmų atlikimo.
5. Kiekybinio tyrimo pagalba atskleisti, su kokiais privalumais ir trūkumais susiduria notariai, atlikdami nuotolinius veiksmus.
6. Aptarti ateities skaitmenizavimo ir technologijų plėtros tendencijas Lietuvos notariate.

Darbo objektas: Notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu. Nustatant darbo objektą reikia analizuoti teisinį reguliavimą, įgyvendinimo aspektus ir technologinius sprendimus.

Nagrinėjama ne tik Lietuvos teisinė sistema, bet atsižvelgiama ir į užsienio šalių teisinę patirtį (Latvijos ir Estijos modeliai).

Tyrimo metodai: Magistro darbe yra naudojami loginis, sisteminis, istorinis, lyginamasis, lingvistinis bei kiekybinis tyrimo metodai. Loginiu būdu yra siekiama išaiškinti Lietuvos Respublikos notariato įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatas dėl nuotolinių notarinių veiksmų taikymo. Sisteminis metodas taikomas renkant informaciją iš įvairių šaltinių, siekiant išanalizuoti nuotolinių veiksmų praktinį įgyvendinimą ir reikalavimus, atliekant nuotolinius veiksmus. Lingvistiniu metodu yra aiškinamos teisės normos, teisės doktrina. Istorinio metodo pagalba yra surinkta informacija apie kitus nuotolinių veiksmų reglamentavimą teisės aktuose. Lyginamuoju metodu yra analizuojamas nuotolinių veiksmų atlikimas Lietuvoje ir užsienio šalyse. Kiekybinio tyrimo metodu (apklausa) atskleidžiamas Lietuvos notarų požiūris į paslaugų teikimą nuotoliniu būdu.

Darbo originalumas: Lietuvoje notarinių veiksmų, atliekamų nuotoliniu būdu, tematika nebuvo nagrinėta ir analizuota, todėl šis darbas galės reikšmingai prisidėti prie notariato skaitmenizavimo teorinio ir praktinio išaiškinimo. Kai kurie notarinių veiksmų atlikimo nuotoliniu būdu aspektai pastaruosius metus yra aptarinėjami, pvz., elektroninio parašo naudojimas, duomenų apsauga ir jos užtikrinimas, ar tapatybės nustatymo būdas. Darbe yra aptariama ne tik nacionalinė, bet ir tarptautinė teisinė bazė, tad tokiu būdu galima palyginti skirtingų šalių praktikas ir teikti pasiūlymus, kuriuos būtų galima pritaikyti Lietuvoje. Galiausiai dėl notarinių veiksmų nuotolinio vykdymo reglamentavimo ir technologijų, susijusių su nuotoliniais veiksmais, darbas galėtų suteikti daugiau informacijos akademinei visuomenei, Lietuvos notarų rūmų bendruomenei ir visiems teisinių institucijų atstovams, siekiantiems modernizuoti savo atliekamus veiksmus. Šis darbas prisidėtų prie efektyvaus ir saugaus notariato skaitmenizavimo plėtros.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindiniai magistro darbo šaltiniai yra tarptautiniai teisės aktai eIDAS reglamentas 910/2014, bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (BDAR) 2016/679, nacionaliniai Latvijos Respublikos notariato įstatymas bei Estijos Respublikos notarinio patvirtinimo ir notariato įstatymai, nacionaliniai Lietuvos Respublikos notariato įstatymas su papildymais ir pakeitimais, taip pat Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymai. Nagrinėta Lietuvos teisės ekspertų: V. Nekrošiaus, D. Bublienės, V. Majūtės, N. Gaubienės, L. Jakulevičienės, E. Kavoliūnaitės - Ragauskienės moksliniai

darbai ir straipsniai padėjo plačiau suprasti teorinius nagrinėjimo aspektus, bet ir analizuoti aktualius notariato aspektus dėl nuotolinių notarinių veiksmų atlikimo. Taip pat remtasi Lietuvos notarų rūmų ir užsienio notariatų bendruomenės atstovų: Mariaus Stračkaičio, Svajonės Šaltauskienės, Edmundo Misevičiaus, Justo Čiomano, Eglės Čaplinskienės, Janio Skrastinio, Merle Saar-Johansen, Katrin Sepp, moksliniais straipsniais. Verta paminėti, kad tai nėra vieninteliai aktualūs moksliniai darbai šia tema. Darbe panaudoti ir kiti aktualūs straipsniai ir įžvalgos, kuriuos galima rasti literatūros sąrašė.

1. NOTARINIŲ VEIKSMŲ TEORINĖS IR TEISINĖS PRIELAIIDOS

1.1. Notaro statusas Lietuvos teisės sistemoje

Pasaulyje išskiriami du notarų veiklos modeliai – lotyniškasis (arba civilinis) notariatas ir anglosaksų (angloamerikietiškas) notariatas (Ragauskienė E., 2014). Remiantis Tarpautinės notariato organizacijos 2024 m. duomenimis, Lietuva priklauso lotyniškojo notariato tipui, kuris kitaip vadinamas laisvuju notariatu. Jame valstybė notarinių funkcijų atlikimą yra perdavusi privatiems asmenims, ne valstybės tarnautojams (Kūris, E., *et al.*, 2011, p. 629). Prioritetas yra teikiamas ne individualios rizikos prisiėmimui ir atsakomybei už savo veiksmus, bet susitarimų saugumui bei patikimumui. Valstybės pareiga yra rūpintis, kad asmenų teisės būtų tinkamai įgyvendintos. Siekiant išvengti teisinių neaiškumų ar bylinėjimųsi, egzistuoja ne tik ginčo jurisdikcija, bet ir ginčų prevencija, kurios vienas iš garantų yra notaras (Stračkaitis, M., 2024).

Pasak Lietuvos notarų rūmų prezidento, Klaipėdos notaro Mariaus Stračkaičio, šiandien civilinės teisės notaras gali būti apibūdinamas keturiais pagrindiniais kriterijais. Pirmiausia, jis yra reikiamą išsilavinimą turintis bei specialiųjų žinių ar įgūdžių įgijęs teisinės profesijos atstovas, privačia notaro praktika užsiimantis ir nepriklausomai, nešališkai bei objektyviai sprendžiantis ne ginčo klausimus, bet teikiantis teisinės konsultacijas, tvirtinantis įvairius notarinius dokumentus. Notarui valstybė yra suteikusi išskirtinę teisę patvirtinti dokumentų autentiškumą, paverčiant juos viešaisiais teisės aktais, t. y. suteikiant *publica fides* statusą. Taigi notaras dokumentus patvirtina savo parašu, prisiimdamas už tai atsakomybę ir kartu valstybės vardu suteikdamas jiems viešojo patikimumo garantą. Tai užtikrina ne tik nustatytų formalumų bei teisės aktų atitikties reikalavimus, bet šalių tapatybės, veiksnio (teisumo) ir tikrosios valios išreiškimą. Šie notaro patvirtinti dokumentai turi didesnę įrodomąją galią. Taip pat notaras turi išimtinę jurisdikciją toje teritorijoje, kur yra paskirtas dirbti ir aptarnauti visus klientus, kurie į jį kreipiasi dėl paslaugų. Notaras gali atsisakyti atlikti notarinį veiksma tik esant pateisinamoms priežastims. Galiausiai notaro pareiga - saugoti savo profesinės veiklos metu patvirtintų dokumentų ar jų įrašų archyvą, nes jie yra viešosios prigimties (Stračkaitis, M., 2024).

Detalesni notariato ir notaro apibrėžimai yra pateikiami Lietuvos Respublikos notariato įstatyme (*Lietuvos Aidas*, 1992, Nr. 192-0) (toliau – LR Notariato įstatymas). LR Notariato įstatymo 1 įstatymo straipsnis nustato, kad notariatas yra visuma notarų, kuriems pagal šį įstatymą suteikiama teisė juridškai įtvirtinti neginčijamas fizinių, juridinių ar kitų

organizacijų ir jų padalinių subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą. To paties įstatymo 2 straipsnio 1 dalis identifikuoja notaro sąvoką - tai valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinantis, kad civiliniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Notaras taip pat gali būti civilinių ginčų mediatoriumi, kai sprendžiami ginčai, ir turto perdavimo ir nuomos viešųjų aukcionų organizatoriumi ir vykdytoju. LR Notariato įstatymo 13 straipsnis įtvirtina pareigą notarui savo profesinėje veiklos vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucija, LR Notariato įstatymu ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro teisės aktais bei Lietuvos notarų rūmų nutarimais ar kitais teisės aktais (Stračkaitis, M., 2024).

Pats notaro vaidmuo, t. y. jo statusas, Lietuvos teisės sistemoje yra neįprastas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarime notaro statusas išreiškiamas dvejopai: jis yra ne tik valstybės įgaliotas asmuo, kurio veikla yra susijusi su viešųjų funkcijų vykdymu, bet ir kartu verčiasi savo profesine veikla. Kitaip nei kiti teisinės paslaugas atliekantys asmenys, notaras turi išskirtines teises teikti tam tikras paslaugas, tačiau Notariatas, kaip teisinis institutas, ir notaras, kaip teisinės paslaugas atliekantis valstybės įgaliotas asmuo, Konstitucijos 5 straipsnio pagrindu nėra valdžios institucija (Valstybės žinios, 2010, Nr. 34-1620). Toks išskirtinis notaro ryšys su valstybe lemia tai, kad, nors notaras atlieka valstybės pavestas funkcijas tvirtinti įvairius notarinės formos sandorius, jis yra laisvas vykdyti ir organizuoti savo profesinę veiklą. Valstybė per atitinkamas institucijas kontroliuoja ir prižiūri, kaip notaro veikla yra atliekama. Toks kontrolės mechanizmas, kurį atlieka Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, yra nustatytas LR Notariato įstatymo 7 straipsnyje.

Apie notaro statusą pasisako ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė Danguolė Bublienė teigdama, jog, nors notaro profesija yra viena iš seniausių, diskusija dėl notaro teisinio statuso prigimties vis dar yra gyva. Notaras - laisvoji profesija, bet apribota, taigi nėra tokia „laisva“ kaip kitos laisvosios profesijos Lietuvoje. Notaras nėra valdžios institucija, bet atlieka valstybės patikėtą viešojo intereso funkciją. Jis vykdo ekonominę veiklą, nors ir su ribotomis konkurencijos sąlygomis, bet kartu ir gina viešąjį interesą. Notaras vadinamas prevenciniu teisėju, pripažįstamas jo prevencinis teisingumo administravimo vaidmuo, bet jis nėra teisėjas (teismas) ir nevykdo jo funkcijų (Bublienė, D., 2024). Galiausiai Prof. Vytautas Nekrošius pažymi, kad pagrindinis notaro tikslas – užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą veikiant kokybiškai, objektyviai ir nešališkai klientų atžvilgiu (Nekrošius, V., Švedas, G., 2015).

Apibendrinant galime teigti, jog iš teisės doktrinos ir Konstitucinės jurisprudencijos notaras yra valstybės įgaliotas asmuo. Notaras yra laisvas profesinės veiklos atžvilgiu, tačiau privalomai saistomas valstybės, kad tinkamai atliktų jam pavestas funkcijas. Notaro statusas yra užtikrinamas jam ruošiant notarinius veiksmus, o jų patvirtinimas suteikia teisinį tikrumą ir patikimumą, patvirtinant, kad notariniai sandoriai ir kiti dokumentai atitinka galiojančius teisės aktus.

1.2. Notarinių veiksmų samprata ir funkcijos

LR Notariato įstatymas tiesiogiai nenustato notarinio veiksmo apibrėžimo, todėl šio termino išaiškinimo jame nerandame. Teisės mokslas notarinį veiksmą traktuoja kaip notarinės veiklos rezultatą. Šis veiksmas pagrindine prasme yra skirtas oficialiai patvirtinti dokumento teisinį galiojimą, autentiškumą ir užtikrinti sandorio šalių teisių interesus (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 200). Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262) (toliau – CK) 1.74 straipsnis įtvirtina sąrašą sandorių, kuriems yra privaloma notarinė sutarčių forma. Įstatymų leidėjas, įtvirtinęs tokią teisės normą, suteikia konkrečiam profesijos atstovui – Notarui – teisę tvirtinti privalomos formos sandorius. Išsiaiškinus notarinio veiksmo apibrėžimą, reikia atidžiau panagrinėti notarinių veiksmų sąsają su nuotoliniais veiksmais ir požiūrį į juos kitose valstybėse.

Jau nuo 1992 m. įstatymo leidėjui patvirtinus LR Notariato įstatymą ir Lietuvai pasukus lotyniškojo notariato keliu, LR Notariato įstatymo 26 straipsnis sukonkretizavo kokius notarinius veiksmus gali atlikti notaras. Laikui bėgant ši įstatymo norma keitėsi, tačiau pats atlikimo mechanizmas nepasikeitė. LR Notariato įstatymas nurodė, jog notariniai veiksmai atliekami pas notarą biure - šalims atvykus gyvai yra pasirašomas konkretus notarinis dokumentas. Todėl jokios skaitmenizavimo ar technologijų plėtros šioje srityje nebuvo matyti ilgą laikotarpį.

Pirmoji šalis Europoje, kurioje buvo imtasi permainų, buvo Latvija - 2018 m. liepos 1 d. Latvijos notariatas pristatė nuotolinius notarinius veiksmus. Pasak Latvijos notarų tarybos pirmininko Janio Skrastiņš, pandemija paskatino aktyviau naudoti nuotolinius notarinius veiksmus, ypač išvykusius į užsienį Latvijos piliečius, kurie negalėjo kirsti valstybių sienų ir sugrįžti namo (Skrastiņš, J., 2020). Estijos notariatas nuotolinius veiksmus pristatė 2020 m. vasario mėnesį, prieš pandemiją. Estijos visuomenė šį nuotolinių notarinių veiksmų idėją ir jos įgyvendinimą siejo su galimybe užsienyje gyvenantiems piliečiams notarinius veiksmus atlikti Estijos ambasadose nuotoliniu būdu. Nuotolinės paslaugos pasiteisino jau pirmąjį metų ketvirtį, kai nuotoliniai veiksmai sudarė net 91%

visų veiksmų, atliekamų internetinės platformos pagrindu. Registrų ir informacinių sistemų centro Notarų informacinės sistemos skyriaus vadovo Robin Lõo teigimu, tokie skaičiai leido Estijos notariatui praplėsti galimybes notarinius veiksmus nuotoliniu būdu atlikti ne tik iš Estijos ambasadų, tačiau ir iš namų (Estonia's fully remote e-notary service..., 2021) Lietuva 2021 m. Liepos 1 d. pasekė kaimynų pavyzdžiu ir pristatė LR Notariato įstatymo pakeitimus, kurių pagrindu Lietuvoje atsirado nuotolinių notarinių veiksmų atlikimo galimybė. Ši naujovė Lietuvos teisės sistemoje papildė jau dešimtmečius nusistovėjusią praktiką notarinius dokumentus pasirašinėti tik fiziniu būdu, atvykus pas notarą į biurą. Tiesa, Lietuva išsiskyrė iš savo kaimynių ir nuotolinių veiksmų atsiradimo priežastis siejo ne tik su pagalba emigrantams, bet ir su visais Lietuvos piliečiais, kurie galėtų rinktis, koks paslaugos teikimo būdas jiems yra praktiškesnis.

Aptarus notarinio veiksmo sampratą ir teisinį reglamentavimą Lietuvos teisės sistemoje, būtina išanalizuoti notariato funkcijas, kurios yra neatsiejamos nuo notarinių veiksmų atlikimo. Lietuvos notarų rūmų prezidiumo narė, Vilniaus miesto 29-ojo notaro biuro notarė Svajonė Šaltauskienė teigia, kad notarinio dokumento reikšmę lemia notariato funkcijų specifika (Šaltauskienė, S., 2014). Todėl tik identifikavus visas notariato funkcijas galime išsiaiškinti, ar nuotoliniai notariniai veiksmai atlieka tokias pačias funkcijas kaip tradiciniai notariniai veiksmai, ar visgi jų skirtingas atlikimo būdas lemia, kad jos išsiskiria.

Teisės doktrinoje yra išskiriamos pagrindinės notariato funkcijos:

- Prevencinė;
- teisės taikymo;
- teisėsaugos;
- mokesčių surinkimo;
- registravimo. (Šaltauskienė, S., 2007).

Prevencinės funkcijos atveju, notaras tvirtindamas dokumentą, kuris turi ypatingą įrodomąją galią, užkerta kelią kilti galimiems ginčams ateityje (Šaltauskienė, S., 2007). Ši notaro funkcija yra svarbi, kadangi notarui patvirtinus dokumentą, o šalims jį pasirašius, iškart atsiranda teisinės pasekmės. Notarinis patvirtinimas daro prielaidą, jog šalys ir jų valia yra nustatyta dokumento patvirtinimu ir pasekmės joms yra suprantamos; juridinis faktas, nustatytas patvirtintu dokumentu, yra laikomas teisėtu, kol bus pripažintas teismo negaliojančiu; patvirtintas veiksmas suteikia palengvinimą teismo procese įrodinėjimo aspektu.

Teisės taikymo funkcijos atveju notaras, tvirtindamas notarinį dokumentą, patikrina, ar civilinių teisinių santykių dalyvių veiksmai atitinka valstybės įstatymus (Šaltauskienė, S., 2007). Šioje funkcijoje yra labai svarbus notaro dėmesys į viešuosius registrus, nes prieš

tvirtinant veiksma, yra privaloma įsigilinti į civilinių teisinių santykių subjektus ir jų norimo veiksmo teisėtumą. Notaras praktiškai atlieka patikrinimo (angl. *due diligence*) funkciją, pavyzdžiui, užtikrina, kad šalių sudaromas sandoris nepažeistų trečiųjų asmenų interesų – tikrinami viešieji registrai reikalauja papildomų dokumentų, leidimų ir kitų trečiųjų šalių sutikimų (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 23).

Teisėsaugos funkcija notarui padeda užkirsti kelią kilti kriminogeninei situacijai civilinėje apyvartoje, t. y. notarui pateikti šalių dokumentai yra nenuginčijami, o tai sumažina nusikalstamumo lygį civiliniuose teisiniuose santykiuose ir šalys būna apsaugotos (Šaltauskienė, S., 2007). Tai patvirtina ir įstatymų leidėjas, kuris LR Notariato įstatyme ir kituose teisės aktuose yra nurodęs, kokiems notariniams veiksmas yra būtina privaloma notarinė forma. Šis aspektas yra svarbus, nes notarinio sandorio tvirtinimas (taip pat jo registracija ir dokumento saugojimas) sumažina tikimybę, jog patvirtintas sandoris bus suklastotas ar neteisėtas. Šio sandorio negalima sieti su rašytinės formos sandoriais, nes tokie sandoriai yra rengiami ir sudaromi šalių bei netvirtinami notaro (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 21).

Mokesčių surinkimas išsiskiria tuo, kad notaras savo veikloje vykdo valstybės pavestus įgaliojimus - jo veikla yra neatsiejama nuo valstybės užduočių vykdymo (Šaltauskienė, S., 2007). Notaras, tarnaudamas valstybei, viešajam interesui ir įgyvendindamas valstybės uždavinius, privalo Lietuvos Respublikos institucijas informuoti ir teikti duomenis apie notarinius dokumentus, kurių pagrindu gali atsirasti prievolė šaliai sumokėti atitinkamus mokesčius valstybei. Kartais notarinis veiksmas gali būti atliktas tik tuo atveju, jei šalis sumoka mokesť valstybei, ir tik tuomet yra įgaunama teisė sudaryti notarinį sandorį. <...> Daugelyje lotyniškojo notariato valstybių notaras yra mokesčių konsultantas (jei klausimai susiję su notarų atliekamais veiksmais), tačiau Lietuvoje teisės aktuose mokesčių patarėjo funkcijos yra neįtvirtintos (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 22). Notaras, norėdamas tinkamai įvykdyti savo pareigą – išaiškinti klientams notarinio veiksmo pasekmes, turi būti pakankamai kompetentingas ir mokesčių klausimais (Šaltauskienė, S., 2014). Be notaro, visus su mokesčiais susijusius klausimus atsakyti gali tik Valstybinė mokesčių inspekcija.

Galiausiai registravimo funkcija įtvirtina notaro pareigą patvirtinus sandorį apsaugoti fizinių ar juridinių asmenų sąlygas civiliniuose santykiuose, nes įstatymu yra nustatytas laikas, kada privalo būti informuotos institucijos. Pavyzdžiui, patvirtinės nekilnojamojo turto perleidimo sandorį, notaras privalo per 24 valandas pranešti Nekilnojamojo turto registrui (toliau - NTR), patvirtinės palikimo priėmimą ar testamentą, per tris dienas pranešti testamentu registrui ir t.t. (Šaltauskienė, S., 2007). Ši funkcija yra svarbi sandorio

dalyviams, nes yra palengvinamas šalių biurokratinis procesas, t. y. pačioms šalims nereikia atlikti jokių papildomų veiksmų ir informuoti institucijų - už juos šį darbą atlieka notaras.

Atsižvelgiant į notariato funkcijas, galime analizuoti jų sąsają su nuotoliniais notariniais veiksmais. Tarptautinė notariato organizacija (toliau – TNO) ir jos priimtos gairės dėl nuotolinių notarinių veiksmų atlikimo (toliau – gairės) nustato bendruosius principus ir sieja jų atlikimą su notariato atliekamomis funkcijomis. Prevencijos funkcijos atveju TNO gairių 7 punktą suteikia tokią pačią teisinę galią nuotoliniams notariniams veiksams kaip ir tradiciniams notariniams veiksams (UINL guidance on notarial authentication..., 2021). Toks galios suliginimas leidžia užtikrinti prevencinės funkcijos laikymąsi, nes teisinės pasekmės iš pasirašyto notarinio dokumento liks tokios pačios. Teisės taikymo atveju notaro užduotis nesiskiria, kadangi dabartinės technologijos suteikia teisę fiziniams ar juridiniams asmenims pasirašyti įvairius dokumentus kvalifikuotu elektroniniu parašu. 2014 m. 910/2014 Europos Sąjungos reglamente dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje 25 straipsnio 2 dalis patvirtina, jog kvalifikuotų elektroninių parašų galia yra tokia pati kaip ir paprasto rašytinio parašo. Taigi notaro viešųjų registrų ir dokumentų analizė nesiskiria. Teisėsaugos atveju LR Notariato įstatymo visas 28¹ straipsnis yra skirtas nuotolinių veiksmų tvarkai - jis formalizuoja, kokius notarinius veiksmus notaras gali atlikti nuotoliniu būdu, o kuriais atvejais privaloma laikytis LR Notariato įstatymo 26 straipsnio tvarkos. Mokesčių surinkimo ir registravimo funkcijų atveju niekas nesikeičia. LR Notariato įstatymo 51 straipsnis reglamentuoja notaro pareigą pateikti valstybės registrams duomenis apie patvirtintus sandorius. Toks faktas suponuoja mintį, jog visi sandoriai, kurie patvirtinami tradiciniu ar nuotoliniu būdu LR Notariato įstatymo pagrindu, privalo būti išviešinti per valstybės registrus ar institucijas.

Apibendrinant galime teigti, kad nuotoliniai notariniai veiksmai atlieka tokias pačias funkcijas kaip ir notariniai veiksmai, atliekami gyvai notarų biure. Vienintelis jų skirtumas – atlikimo mechanizmas.

1.3. Notarų profesinės etikos veiklos principai ir atsakomybė

Lietuvos Aukščiausias Teismas (toliau – LAT) formuojamoje byloje dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės išaiškino, kad konkretaus notaro užduotis yra atliekamais notariniais veiksmais patikrinti tvirtinamo sandorio atitiktį įstatymams, nes notarui valstybė yra suteikusi svarbius įgaliojimus vykdyti viešąsias funkcijas, apsaugoti teisėtumą civiliniuose

teisiniuose santykiuose, o tai suponuoja ir notaro profesinės atsakomybės ypatumus. Prieš tvirtindamas sandorius notaras privalo būti atidus, kad ne tik būtų išvengta neteisėtų sandorių sudarymo, bet ir būtų užtikrinta asmenų teisėtų interesų apsauga. Notarui atliekant savo profesines pareigas atsiranda juridiniai faktai, kurie keičia civilinius santykius. Taigi notaras yra ir civilinių santykių teisėtumo ir stabilumo garantas (2019 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-611/2019).

Tačiau šiais laikais vykstanti skaitmenizavimo ir nuotolinių veiksmų plėtra iškėlė naujus iššūkius, vykdant veiklą nuotoliniu būdu. Norint aiškiai suprasti, kaip kertiniai notaro etikos veiklos principai gali būti interpretuojami virtualioje aplinkoje, būtina išsiaiškinti pagrindinius notaro etikos veiklos principus: nepriklausomumą, objektyvumą ir konfidencialumą. Taip pat svarbu išsiaiškinti, ar notarui gresia tokia pati civilinė atsakomybė už nuotolinius veiksmus, kaip ir teikiant paslaugas tradiciniu būdu.

Teisės doktrinoje notarų veiklos principai yra išskiriami kaip pamatinės, esminės notarų veiklos nuostatos. Notarų veiklos principus taip pat galima prilyginti veiklos pagrindinėms ir svarbiausioms taisyklėms (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 46). Lieka sutikti su šia pozicija, nes notarami, kaip valstybės deleguoti atstovai teisės sistemoje, be pagrindinių teisės principų privalo vadovautis ir savo veiklos principais – kitu atveju, veikla nebūtų teisėta. Bet koks notaro (ne)veikimas, peržengiantis teisės aktuose numatytas jo kompetencijos ribas, ar veikimas kitais nei nustatyta būdais yra neteisėtas ir draudžiamas (Stračkaitis, M., 2024).

Nepriklausomumo principas yra įtvirtintas LR Notariato įstatymo 12 straipsnyje - notarami savo įgaliojimus vykdo, nepaisydami valstybinės valdžios bei valdymo institucijų įtakos, ir paklūsta tik įstatymams. Lietuvos notarų rūmų notarų garbės kodekso antrasis straipsnis taip pat aiškiai nurodo, jog notaras, vykdydamas savo profesines pareigas, yra nepriklausomas ir objektyvus. Iš LR Notariato įstatymo ir notarų garbės kodekso galima suprasti, jog valstybė neturi įtakos kištis į notaro įgaliojimus ir notaras yra nepriklausomas. Tokios pozicijos laikosi ir V. Nekrošius, teigdamas, jog notaras kaip ir teisėjas yra nepriklausomas nuo valstybės subjektyvių norų. Teisingumo ministerija gali kontroliuoti notaro darbą, tačiau notarui nėra privalomi jokie asmeniniai ar kitokio pobūdžio valstybės atstovų reikalavimai (Nekrošius, V., 1997, p. 34).

Nepriklausomumo principas skirstomas į dvi rūšis: vidinį bei išorinį. Vidinis nepriklausomumas reiškia, kad notaras, atlikdamas įvairius jam pavestus veiksmus, privalo atsiriboti ir susilaikyti nuo savo paties subjektyvių pažiūrų, įsitikinimų ar asmeninių interesų. Kitaip tariant, tai yra susiję su nešališkumu arba neutralumu (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 47). Tai įtvirtina ir notaro garbės kodekso 2 straipsnio 2 dalis, kuri nurodo, jog

notaras negali leisti savo šeimyniniams, visuomeniniams ar kitokiems santykiams tiesiogiai ar netiesiogiai daryti įtaką jo veiklai ar sprendimams, kurie galėtų pažeisti teisėtus kitų asmenų interesus. Šiuo atveju notaras turi elgtis kaip arbitras - būti teisingas abiejų šalių atžvilgiu ir neturėti jokio išankstinio nusistatymo. Tokiu būdu yra įvykdoma pareiga būti nešališku teisės patarėju visoms sandorio šalims, o taip yra užtikrinamas nepriklausomumas ir objektyvumas. Nepriklausomumo principas yra esminis, atskiriant notarą nuo advokato (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 47).

Išorinis notaro nepriklausomumas išsiskiria tuo, kad tiek valstybinės valdžios institucijos, tiek bet kokiems kitiems asmenims yra draudžiama kištis į notaro veiklą, išskyrus, kai tai numato teisės aktai. Jokie tretieji asmenys ar valstybės institucijos neturi įgaliojimų spręsti dėl notarinio veiksmo atlikimo ar jo atsisakymo ar nuo bet kitokių pobūdžio nurodymų. Notaras priimdamas profesinį sprendimą turi būti visiškai laisvas nuo bet kokios išorinės įtakos ir savo veikloje vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucija, LR Notariato įstatymu ar kitais teisės aktais. Šis notaro nepriklausomumas ir jo turinys yra panašūs į teisėjo nepriklausomumą (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 48). Notaras yra visiškai nepriklausomas nuo visų institucijų kišimosi ir pats kaip laisvos profesijos atstovas gali priimti reikalingus sprendimus savo profesijos ribose. Vienintelė institucija, kuri tiesiogiai gali kontroliuoti notariatą, yra Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, su kuria santykiniai yra nustatyti LR Notariato įstatymo 11 straipsnyje. Jame yra reglamentuojamas Lietuvos Notarų rūmų metinės veiklos ataskaitų teikimas ir notariato veiklos perspektyvų bei krypties išdėstymas artėjantiems metams. Notaro nepriklausomumas taip pat pasireiškia per organizacinę veiklos pusę - kiekvienas notaras dirba savarankiškai ir yra ekonomiškai nepriklausomas. Jis gali savo nuožiūra pasamdyti darbuotojus, mokėti atlyginimus, įsigyti ar išsinuomoti patalpas bei inventorių, reikalingus profesinei veiklai vykdyti (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 49).

Ekonominis nepriklausomumas pasireiškia tuo, kad yra tiksliai įvardijamos užmokesčio galimybės. Notaro pagrindinis pragyvenimo šaltinis yra profesinis darbas, kuris taip pat priklauso ir nuo atlyginimo dydžio. Taip pat galima užsidirbti atliekant arbitro funkcijas, dalyvaujant rinkimų ar referendumų komisijose, dirbant Lietuvos notarų rūmuose ar vykdant pedagoginę veiklą (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 49). Siekiant išvengti nesąžiningos konkurencijos ar galimų įstatymo pažeidimų dėl noro gauti didesnes pajamas, yra nustatytas notarų skaičiaus ribojimas, kuris leidžia garantuoti pakankamą klientų skaičių (Nekrošius, V., 1997, p. 35).

Išsiaiškinus notaro veiklos nepriklausomumo principą, nekyla abejonių, jog atlikdamas nuotolinius veiksmus jis nesiskirtų nuo įprasto veiksmo atlikimo gyvai,

dalyvaujant sandorio šalims. Vidinio nepriklausomumo atžvilgiu notaras yra įpareigotas nuotolinio pokalbio metu išlaikyti visišką neutralumą šalių požiūriu. Išorinio nepriklausomumo atveju notaras turi lygiai tokią pačią teisę priimti galutinį sprendimą be jokio išorinio spaudimo ar įtakos. LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnyje nurodyta, kad galutinį sprendimą dėl nuotolinio veiksmo atlikimo nusprendžia notaras. Tai įtvirtina jo nepriklausomumo garantiją nuotolinių veiksmų kontekste. Vienintelis klausimas lieka, ar notaras yra nepriklausomas nuo IT sistemų, per kurias jis atlieka nuotolinius veiksmus. Atsakymas slypi įstatyme. LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnyje teigiama, kad Lietuvos notarų rūmai užtikrina visas priemones naudotis bendra informacinių technologijų platforma. To pačio įstatymo 67 straipsnio 12 punktą identifikuoja notarų rūmų funkciją įgyvendinti platformos savininko teises ir visas su platforma susijusias pareigas. TNO gairių dėl nuotolinių veiksmų autentifikavimo 3 punktą nustato, kad IT platformos sistemos turi būti suteiktos valstybės valdžios institucijų arba patvirtintos notariato (UINL guidance on notarial authentication..., 2021). Šiuo atveju galima teigti, jog Lietuvos notarų rūmai įgyvendina notaro nepriklausomumo principą.

Notaro nepriklausomumas yra glaudžiai susijęs su jo objektyvumu. V. Nekrošiaus teigimu, tik nepriklausomas notaras gali būti objektyvus ir tik objektyvus notaras gali būti nepriklausomas (Nekrošius V., 1997, p. 35). Galime sutikti su šiuo teiginiu, kadangi notarų garbės kodeksas ir jo 2 straipsnio 3 dalis nurodo, jog notaras yra nešališkas bei patikimas visų sandorio šalių atžvilgiu. To paties straipsnio 4 dalis įtvirtina notarą kaip absoliutų notarinio veiksmo šalių teisinio saugumo garantą - jis saugo ir gina ne vienos, bet abiejų šalių interesus. Kita vertus, notaras privalo ir turi pareigą palaikyti silpnesniąją šalį (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 52). Akivaizdu, jog ne visada sandorio šalys suvokia savo teises pasekmes patvirtinus notarinį veiksma, todėl notaras privalo konsultuoti ir jas išaiškinti. Taigi, kai notaras vykdo konsultavimo pareigą, jis siekia išsiaiškinti šalių interesus, kurie yra reikšmingi nustatant jų pozicijas bei užtikrinti tikrąją valią, nepamirštant šalių pusiausvyros aspekto (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 52).

Objektyvumo principo problematika nuotoliniuose veiksmuose kyla svarstant, ar notaras gali apsaugoti sandorio šalių interesus. Notaras, vykdydamas nuotolinius veiksmus, ne visada turi galimybę tinkamai įvertinti, ar kuri nors sandorio šalis nėra veikiamas spaudimo ar apgaulės. Tuo tarpu gyvo susitikimo metu jis gali tiesiogiai stebėti klientų elgesį ir veiksmus, įvertinti jų emocinę būseną ir užtikrinti, kad sandorių šalių valia bus išreikšta tinkamai.

LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnyje minima, kad notaras gali tvirtinti nuotoliniu būdu notarinį veiksma tik tuo atveju, jei gali išaiškinti notarinį veiksmų prasmę, pasekmes

ir įsitikinti asmens valia. Tai užtikrinama tiesioginės vaizdo perdavimo transliacijos metu, todėl notarinį veiksma pageidaujantis atlikti asmuo turi turėti visas reikiamas technikos priemones, kurios užtikrintų tiesioginio bendravimo galimybę. Toks įstatymo reguliavimas leidžia tikėti, kad objektyvumo principas bus tinkamai įgyvendinamas.

Notaro profesinės paslapties principu yra užtikrinamas notarų nepriklausomumas bei jų teisės ir laisvės, o jokie išoriniai veiksmai ir suinteresuoti asmenys negali daryti įtakos notaro veiklai (Nekrošius, V., 1997, p. 36). Šis principas yra minimas įvairiuose teisės aktuose - LR Notariato įstatymo 14 straipsnis nurodo, jog notarai privalo užtikrinti notarinių veiksmų slaptumą, notarų garbės kodekso 3 straipsnis irgi teigia, kad notaras privalo užtikrinti veiksmų slaptumą ir saugoti dokumentus bei juose pateiktą informaciją. Kyla klausimas, kodėl taip griežtai privaloma saugoti suteiktą informaciją iš patvirtintų notarinių veiksmų. V. Nekrošiaus teigimu, notarų darbas beveik visais atvejais yra susijęs su konfidencialia informacija, tokia kaip sandorio šalių šeimyninio gyvenimo (Nekrošius, V., 1997, p. 36). LR Notariato įstatymo 14 straipsnis nurodo, jog informaciją privalo saugoti ne tik asmenys, nustoję dirbti notariais, bet ir asmenys, kurie apie notarinius veiksmus sužinojo eidami tarnybines pareigas. V. Nekrošius iš to daro išvadą, jog profesinės paslapties principas šiuo atveju galioja ne tik notarams ar baigusiems notaro pareigas asmenims, bet ir visiems notaro biuro darbuotojams, kurie turėjo prieigą prie šios informacijos (Nekrošius, V., 1997, p. 37).

Tačiau LR Notariato įstatymo 14 straipsnis, įtvirtindamas profesinės paslapties principą, nurodo ir išimtis, kurios gali atleisti notarą nuo šio principo laikymosi. Pasak Mariaus Stračkaičio, notaras, vykdydamas savo profesinę veiklą ir jai pasibaigus, yra saistomas profesinės paslapties principo. Šio principo išimtis yra galima nebent tik esant aiškiai išreikštam viešajam interesui, o jo buvimą apibrėžia įstatymas (Stračkaitis, M., 2024). Vienas iš pavyzdžių, kai galima atskleisti profesinę paslaptį, yra įstatymo įtvirtintas pažymų ar dokumentų išdavimas fiziniams ar juridiniams asmenims. Šios pažymos nėra traktuojamos kaip notarinės paslapties atskleidimas, nes to prašo šalys, dalyvavusios atliekant notarinius veiksmus (Nekrošius, V., 1997, p. 37). LR Notariato įstatymas numato, kad toks pats principas galioja ir sandorių šalių perėmėjams ir jų teisėtiems atstovams, kurie gali atleisti nuo pareigos notarą saugoti profesinę paslaptį. Kitos išskiriamos išimtys yra susijusios su valstybės pareigūnais ir jų vykdomu darbu - teisėjai, prokurorai ar ikiteisminio tyrimo pareigūnai gali reikalauti notaro pažymos ar dokumentų, kurie padėtų tirti baudžiamąją ar civilinę bylą. Galiausiai informacija gali būti teikiama ir platesniam subjektų ratui, pavyzdžiui, mokesčių administratoriams, nes jie, remiantis mokesčių administravimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalimi, turi teisę reikalauti gauti įvairius duomenis

ar dokumentus (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 55). Tai yra normali praktika, kadangi notaras, tvirtindamas įvairius sandorius, privalo notarinių veiksmų duomenis siųsti įvairioms institucijoms, kurios gaudamos šią informaciją galėtų atlikti savo funkcijas.

Notaras, atlikdamas notarinį veiksmą nuotoliniu būdu, privalo užtikrinti, kad visa susijusi informacija išliktų slapta. Dėl šios priežasties reikia imtis visų priemonių, kad būtų užtikrintas kibernetinis saugumas ir neįvyktų kibernetinės atakos. Kitu atveju kyla rizika, kad pasirašyti notariniai dokumentai gali būti nutekinti ir patekti į trečiųjų asmenų rankas. TNO gairių dėl nuotolinių veiksmų 6 punktą įpareigoja notarus vadovautis visais saugumo ir informacijos reikalavimais ir atsakingai valdyti asmenų konfidencialius duomenis (UINL guidance on notarial authentication..., 2021). LR Notariato įstatymo 28¹ straipsniu notaras turi imtis visų priemonių, kad būtų užtikrinta elektroninės informacijos sauga ir kibernetinis saugumas, o jų įgyvendinimui būtų naudojamos visos tinkamos duomenų tvarkymo priemonės ir sudaromos galimybės perduoti visus duomenis valstybės registrams ar jų informacinėms sistemoms. Taigi LR Notariato įstatymas įpareigoja notarą rūpintis kibernetiniu saugumu, siekiant laikytis vieno iš svarbiausių etikos principų – konfidencialumo.

Įvertinus visus notaro profesinės etikos bei veiklos principus galima konstatuoti, kad atliekant nuotolinius veiksmus notaro atsakomybė išlieka tokia pati kaip ir teikiant paslaugas kontaktiniu būdu. Asmeninės atsakomybės principas reiškia, jog civilinės atsakomybės požiūriu notaras nėra valstybės pareigūnas, o tik asmuo atliekantis valstybės pavestas funkcijas (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 58). LAT praktikoje išaiškinta, jog notaro veiksmų teisėtumas vertinamas atsižvelgiant į tai, kad notarui yra taikomi didesni atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimai. <...> Notarui atsakomybė tenka dėl paties mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimo, neatidumo ar net klaidos (2018 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018). Taigi LR Notariato įstatymas visais aptartais principais įtvirtina notaro pareigą rūpintis kliento saugumu, atliekant notarinius veiksmus, įskaitant nuotoliniu būdu, o toks pareigų nesilaikymas gali užtraukti atsakomybę.

2. NOTARINIŲ VEIKSMŲ NUOTOLINIŲ BŪDU REGULIAVIMO PRAKTIKA

2.1. Elektroninis parašas ir jo teisinė galia

Dabartinėje vartosenoje ryškėja polinkis veiksmažodžius „skaitmeninti“ ir „skaitmenizuoti“ skirti pagal jų reikšmę: veiksmažodis „skaitmeninti“ vartojamas tada, kai kalbama apie objekto (dokumento, leidinio ar pan.) pavertimą skaitmeniniu, o „skaitmenizuoti“, kai kalbama apie sistemos pavertimą skaitmenine, elektroninių procesų naudojimą, informacinių technologijų taikymą. (Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas, 2021). Skaitmenizavimas, be abejo, pakeitė institucijų darbą ir žmonių kasdienybę. <...> Jeigu kalbama apie teises paslaugas, visuomenė tikisi kokybės, lankstumo ir greičio (Gaubienė N., Šatkauskienė, D., 2023).

Puikus skaitmenizavimo pavyzdys yra elektroninis parašas (toliau – el. parašas). Pagrindiniai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys el. parašo naudojimą, yra e-IDAS reglamentas ir LR Elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų įstatymas. <...> Esminė el. parašo funkcija yra identifikuoti dokumentą pasirašantį asmenį ir susieti šį asmenį su pasirašomu dokumento turiniu. Paminėti teisės aktai išskiria skirtingas el. parašų rūšis: įprastas, pažangusis ir kvalifikuotas (Kontutienė I., 2024).

El. parašų saugumo klasifikacija yra pateikiama Europos Sąjungos reglamente dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje, kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB (toliau – e-IDAS). e-IDAS 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog žemas saugumo užtikrinimo lygis apima elektroninės atpažinties priemonę, kuri užtikrina ribotą asmens tapatybės nustatymą, remiasi atitinkamomis techninėmis specifikacijomis, standartais bei kontrolės priemonėmis, siekiančiomis sumažinti netinkamo tapatybės naudojimo riziką. Pasak A. Kontutienės, įprastas el. parašas yra žemiausio saugumo lygio parašas, kurio niekaip negalima susieti su jį pasirašančiu asmeniu. Tinkamas pavyzdys gali būti vardo ir pavardės nurodymas elektroniniame laiške (Kontutienė I., 2024).

To paties e-IDAS straipsnio dalis nurodo, jog pakankamas saugumo lygis užtikrinimas naudojantis elektroninės atpažinties priemone, kuri garantuoja atitinkamą asmens tapatybės patikimumą, remiantis techninėmis specifikacijomis ir procedūromis. Toks saugumo lygis žymiai sumažina netinkamo tapatybės naudojimo ar jos pakeitimo riziką. Pažangusis el. parašas, nors ir suteikia tam tikrą saugumo lygį, savaime nėra

prilyginamas kvalifikuotam el. parašui. <...> Tačiau jei el. parašas neatitinka aukščiausiam saugumo lygiui keliamų reikalavimų, negalima vien dėl to atsisakyti pripažinti šio parašo teisinės galios (Kontutienė I., 2024). Lietuvos Respublikos elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų įstatymo 5 straipsnio 1 dalis apibrėžia, jog el. parašo, neatitinkančio kvalifikuotam el. parašui keliamų reikalavimų, kurie yra numatyti e-IDAS, teisinė galia yra lygiavertė rašytiniam parašui, jei dėl to susitaria šalys raštu ir jeigu yra galimybė šį susitarimą išsisaugoti patvarioje laikmenoje. Pavyzdžiui, jeigu darbdavys su darbuotoju ketina sudaryti darbo sutartį su pažangiais el. parašais, tokio teisinio susitarimo galia bus lygiavertė ranka rašytam parašui, jeigu dėl jo naudojimo bus susitarta iš anksto (Kontutienė I., 2024). Vadinasi, pažengusio el. parašo teisinė galia yra priklausoma nuo pasirašančių šalių bendro susitarimo.

Remiantis e-IDAS 8 straipsnio 2 dalimi, kvalifikuotas el. parašas skiriasi nuo pažangaus ar įprasto, nes užtikrina aukščiausią patikimumo lygį - naudojamos pažangiausios atpažinties ir techninės kontrolės priemonės. Šio el. parašo saugumo tikslas – visiškai eliminuoti galimybes netinkamai panaudoti asmens tapatybę ar jos pakeitimo riziką. Tai patvirtina ir e-IDAS 25 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, jog kvalifikuoto el. parašo teisinė galia prilygsta rašytiniam parašui. Todėl dokumentams, kuriems įstatymas numato privalomą rašytinę formą, turi būti naudojamas kvalifikuotas el. parašas. Valstybinėms institucijoms ar organizacijoms teikiami dokumentai irgi turi būti pasirašomi būtent šiuo parašu. Galiausiai jeigu ketinama sudaryti notarinės formos sandorį pas notarą nuotoliniu būdu, prisijungti prie informacinės sistemos eNotaras ir atlikti visus esančius veiksmus galima bus tik turint šį aukščiausio lygio el. parašą (Kontutienė I., 2024).

Taigi el. parašas yra esminis elementas norint atlikti notarinį veiksma nuotoliniu būdu. Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktai išskiria pagrindinius el. parašo lygius – įprastas, pažangus ir kvalifikuotas. Nors el. parašas, kuris neturi kvalifikuotos galios, ir suteikia teisę pasirašyti dokumentus nuotoliniu būdu, tačiau dėl tokio jo naudojimo turi susitarti šalys. Tik kvalifikuotas el. parašas užtikrina aukščiausią saugumo lygį, todėl notarinių veiksmų nuotoliniu būdu sudarymas leistinas tik naudojantis šia rūšimi.

2.2. Teisės aktų analizė dėl nuotolinių notarinių veiksmų Lietuvoje ir užsienyje

Skaitmenizavimas ir technologijų pažanga palietė ir įvairių teisinių profesijų atstovus. Lotyniškojo notariato požiūriu, technologinė plėtra tapo tiesiogiai susijusi su COVID-19

(toliau – pandemija) ir paspartino nuotolinių technologijų diegimą ir išmaniuosius sprendimus, pradedant įgyvendinti nuotolinius notarinius veiksmus. Anot Lietuvos notarų rūmų prezidento, Klaipėdos notaro Mariaus Stračkaičio, tokia užsienio šalių praktika pandemijos metu suteikė papildomus argumentus dėl nuotolinių veiksmų įdiegimo Lietuvos notariate. Jo teigimu, 2020 m. po visą pasaulį paplitusi pandemija smarkiai paspartino informacinių technologijų ir nuotolinių veiksmų taikymą įvairiose pasaulio valstybėse – nuo Europos iki Šiaurės ar Pietų Amerikos šalių (Stračkaitis, 2020). Kaip jau anksčiau minėta, Latvijoje nuotoliniai notariniai veiksmai oficialiai įsigaliojo 2018 m. liepos mėnesį, o Estijoje - nuo 2020 m. vasario mėnesio. Estijoje įsigaliojus įstatymų pataisoms, kurios įteisino nuotolinius notarinius veiksmus, iš pradžių buvo leidžiama atlikti tik kai kuriuos pakankamai nesudėtingus notarinius veiksmus, tačiau, išplitus pandemijai ir įvedus karantino režimą, valstybėje teko įteisinti praktiškai visus nuotolinius notarinius veiksmus. Vieninteliai veiksmai, kurie nepateko į nuotolinių veiksmų atlikimą, buvo santuokų sudarymas ir skyrybų tvirtinimas. Latvija ne tik pirmoji rytų Europoje įteisino nuotolinius veiksmus, bet ir leido notarams atlikti visus notarinius veiksmus nuotoliniu būdu (COVID-19 pandemija išjudino nuotolinio notariato..., 2020).

Lietuva tuo tarpu atsiliko nuo savo kaimynių ir nuotolinius veiksmus įteisino paskutinė. Prasidėjus pandemijai Lietuvos notariatas neturėjo galimybių tvirtinti notarinių veiksmų nuotoliniu būdu, todėl reikėjo ieškoti įvairių būdų, kaip teikti paslaugas, laikantis karantino reikalavimų. Pasak M. Stračkaičio, pandemija sukėlė sumaištį – nuo valstybės valdymo iki kiekvieno asmens asmeninio gyvenimo. <...> Rizikuodami sveikata, notariai ir jų padėjėjai vykdė savo pareigą ir aptarnavo klientus pandemijos metu vilkėdami apsauginius kostiumus, kaukes ir pirštines (Stračkaitis, M., 2020). Dėl įvykusios pandemijos Lietuvoje valstybės vykdomoji valdžia ištraukė iš užmaršties notarų rūmų siūlymus įteisinti nuotolinius notarinius veiksmus (Stračkaitis, M., 2020). XIII Lietuvos Respublikos Seimas 2021 m. patvirtino LR Notariato įstatymo pakeitimą, įsigaliojusį nuo liepos 1 d., kurie įtvirtino nuotolinių notarinių veiksmų galimybę (2021 m. kovo 23 d. įstatymo Nr. XIV-204 redakcija, įsigaliojusi nuo 2021 m. liepos 1 d.).

LR Notariato įstatymo 28 straipsnis buvo papildytas 3 straipsnio dalimi, kurio pagrindu buvo nustatytas būdas, kaip notaras iš savo biuro gali teikti paslaugas nuotoliu asmenims, esantiems užsienyje. Šis įstatymo pakeitimas suteikė galimybę žmonėms, išvykusiems ar negyvenantiems Lietuvoje, bet turintiems visas technologines galimybes, pasirašyti notarinius dokumentus nuotoliniu būdu, išvengiant problemų, kylančių dėl atvykimo į notaro biurą. Šios praktikos laikėsi ir Latvijos bei Estijos notariatai, kurie nuotolinių notarinių veiksmų įteisinimą grindė tuo, kad tokiu atveju būtų suteikta galimybė

gyventojams, gyvenantiems užsienyje, patvirtinti notarius dokumentus, nevykstant atgal į savo šalį. Kitas svarbus įstatymo papildymas atspindimas LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnyje, kuriame įtvirtinamas reguliavimas, kokie yra galimi nuotoliniai notariniai veiksmai. Įstatyme nustatyta, kad notaras nuotoliniu būdu gali atlikti visus notarius veiksmus, išskyrus testamentų tvirtinimą, asmens fakto pripažinimą, jog šis yra gyvas ir tam tikroje vietovėje, bei priimti saugoti oficialius ar asmeninius testamentus. Įstatymas reglamentuoja notaro galimybę nuspręsti, ar atlikti notarinį veiksmą nuotoliniu būdu, remiantis asmens teisėtų interesų apsauga ir tų pačių notarius veiksmų atlikimo reglamentuojančių nuostatų įgyvendinimo pagrindu. Tokiu būdu notaras informuotą asmenį, jog jo paslaugos gali būti suteikiamos įprasta LR Notariato įstatymo 28 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka. Asmeniui nesutikus su tokiu notaro sprendimu, klientas neturėtų galimybės apskųsti tokio sprendimo, nes įstatymas tokios teisės nesuteikia.

Kita aktuali LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnio 5 dalis yra susijusi su priemonėmis, kurios užtikrina nuotolinių notarius veiksmų atlikimą ir jo procesą. Įstatymo dalis nurodo, jog notari turi imtis priemonių, kad būtų užtikrinta notaro tvarkomos elektroninės informacijos sauga, kibernetinis saugumas, būtų naudojamos tinkamos organizacinės asmens duomenų tvarkymo priemonės ir kartu būtų sudarytos sąlygos saugiai perduoti duomenis valstybės registrams. Visi šie reikalavimai yra užtikrinami naudojantis Notarius rūmų informacinių technologijų platforma. Ši įstatymo dalis aiškiai sureguliuoja pareigą imtis visų priemonių, kurių pagrindu jie galėtų saugiai atlikti nuotolinius veiksmus klientams. Lietuvos notarius rūmai savo interneto svetainėje yra nurodę notarius sąrašą, kurie, asmeniui pageidavus, gali atlikti ir patvirtinti nuotolinį notarinį veiksmą.

Svarbu paminėti ir notaro tvirtinamojo įrašo bei liudijimo pakeitimus. Notaras, tvirtindamas notarius sandorius, privalo juose įrašyti tvirtinamąjį įrašą, kurio forma nustatoma teisingumo ministro įsakymu (Majūtė, V., *et al.*, 2014, p. 211). 2024 m. gruodžio 3 d. teisingumo ministro įsakyme, kuris įsigalios nuo 2025 m. liepos 1 d. (2024 m. gruodžio 03 d. įsakymo Nr. 1R-321 redakcija, nuo 2025 m. liepos 1 d.), apibrėžiama, jog tvirtinamojo įrašo formoje bus įrašomi šie duomenys: notarius veiksmo atlikimo data, notarinį veiksmą atlikusio notaro (notarius) biuro pavadinimas, notaro vardas ir pavardė, sandorio šalių vardai ir pavardės (pavadinimas), jeigu sandorio šalims atstovauja atstovai, – atstovų vardai ir pavardės, notariusiniame registre įregistruoto notarius veiksmo numeris, notaro parašas. Liudijimo formoje: notarius veiksmo atlikimo data, notarinį veiksmą atlikusio notaro (notarius) biuro pavadinimas, notaro vardas ir pavardė, kai liudijamas parašo tikrumas, – pasirašiusio asmens vardas ir pavardė, notariusiniame registre įregistruoto notarius veiksmo numeris, notaro parašas. Nuotolinio veiksmo atveju tvirtinamasis įrašas ir jo forma skiriasi,

nes prie LR Notariato įstatymo pakeitimų ir papildymų yra nustatyta, kad nuotolinių veiksmų notaro parašas yra jo kvalifikuotas elektroninis parašas, o antspaudas nededamas. Teisingumo ministro įsakyme numatomas papildomas pakeitimas dėl notaro nuotolinių veiksmų tvirtinamojo įrašo - nuo liepos 1 d. jame nereikės įrašyti notarinio registro, o jis bus saugomas elektroniniu būdu, t. y. dokumento metaduomenyse. Tokiu atveju notariniai registų numeriai nebebus rašomi prie notaro tvirtinamojo įrašo, nes jis jau bus notaro kvalifikuoto elektroninio parašo pavidale, ir jo autentiškumą galima bus patikrinti elektroninėje erdvėje. Šis pakeitimas yra naudingas notarams, kadangi tai leis operatyviau teikti paslaugas – nebereikės kiekvienu atveju modifikuoti dokumento ir įrašyti numerio (kontaktiniu būdu šis veiksmas atliekamas greičiau nei naudojant išmaniąsias technologijas, kadangi duomenys yra supildomi ranka).

Įvedus pokyčius LR Notariato įstatyme, kurių pagrindu buvo įteisinti nuotoliniai notariniai veiksmai, įstatymų leidėjas įvedė dar vieną naujovę, susijusią su nuotoliniais veiksmais - pristatė notarinius veiksmus mišriuoju būdu. 2022 m. gruodžio 30 d. LR Notariato įstatymas buvo papildytas 28² straipsniu (2022 m. gruodžio 20 d. įstatymo Nr. XIV-1714 redakcija, įsigaliojusi nuo 2023 m. sausio 31 d.). Šis straipsnio išplėtimas suteikė galimybę notarams tvirtinti notarinius veiksmus mišriuoju būdu - tais atvejais, kai vienas notarinio veiksmo dalyvis notarinį veiksma atlieka LR Notariato įstatymo 28² tvarka, o kitas veiksmo dalyvis notarinį veiksma atlieka LR Notariato įstatymo 28¹ nuotolinio būdo tvarka, notaras privalo sudaryti sąlygas visiems notarinio veiksmo dalyviams bendrauti su notaru, tarpusavyje ir sudaryti galimybes, kurios leistų notarinio veiksmo šalims pasirašyti notarinius dokumentus per kuo greitesnį laiką. Svarbus akcentas šiame įstatymo papildyme yra tai, kad atsiranda trečiasis notarinio veiksmo tvirtinimo būdas. Pats įstatymo papildymas informuoja, jog atliekant notarinius veiksmus šia forma, notarinio veiksmo dalyvių fizinė buvimo vieta, tvirtinimo ir liudijimo vieta ir laikas, formatas ir pasirašymas gali nesutapti. Taigi mišrusis būdas yra toks notarinio dokumento pasirašymo būdas, kai viena notarinio sandorio šalis notarinį dokumentą pasirašo įprastu būdu, esant pas notarą biure, o kita sandorio šalis dokumentą pasirašo nuotoliniu būdu pokalbio su notaru metu. Atliekant notarinius veiksmus mišriuoju būdu, notaras kiekvieno sandorio dalyvio pasirašytus atskirus dokumentus saugo jam įprasta teisės aktų, reglamentuojančių dokumentų apskaitą, tvarkymą ir saugojimą, tvarka. Susitarimo šalims yra išduodamas patvirtintas sandorio dokumentas be notarinio veiksmo dalyvių parašų. Jis yra elektroninės formos, o esant poreikiui gali būti išduodamas ir patvirtinto sandorio elektroninio dokumento popierinis nuorašas.

Latvijos notariatas turi savo notariato įstatymą, kurį 1996 m. birželio 17 d. priėmė Latvijos Respublikos Aukščiausioji Taryba (toliau – LV Notariato įstatymas). Šis teisės aktas reguliuoja visus klausimus, susijusius su notariniais veiksmais, o nuo 2018 m. liepos 1 d. - ir nuotolinius notarinius veiksmus. LV Notariato įstatyme 45 straipsnio 2 punkte yra nustatytos dvi notarinių veiksmų knygos: viena skirta popieriniams notariniams veiksams, o kita - elektroniniams. To pačio straipsnio antroje dalyje yra nurodyta, jog elektroninė notarinių veiksmų knyga yra tvarkoma būtent elektroniniu būdu. Iš straipsnio galima palyginti, kad skirtingai nei Lietuvoje, kur notariatas visus notarinius veiksmus ir dokumentus kaupia informacinėje sistemoje eNotaras, Latvijoje notaras priklausomai nuo notarinio veiksmo atlikimo būdo turi du skirtingus registrus, už kuriuos yra atsakingas. Tokia atskirtis, viena vertus, palengvina notarinių veiksmų susistemimą, tačiau tuo pačiu ir apsunkina notaro darbą, nes reikia dirbti su dviem sistemomis.

LV Notariato įstatymo 73 straipsnis apžvelgia notarinių veiksmų tvirtinamųjų įrašų tvarką. Kaip ir Lietuvoje taip ir Latvijoje, notarinio veiksmo tvirtinamasis įrašas susideda iš datos, kada yra atliktas notarinis veiksmas, prisiekusiojo notaro vardo pavardės, registro numerio, prisiekusiojo notaro parašo ir valstybės rinkliavos už atliktą notarinį veiksmą. Valstybės rinkliavos įrašymo prie tvirtinamojo įrašo Lietuvos notariatas atsisakė 2020 m. lapkričio 27 d. teisingumo ministro įsakymu, kuris įsigaliojo nuo 2021 m. sausio 1 d. LV Notariato įstatymas įtvirtina, kad jei atitinkamas notarinis dokumentas yra pasirašomas saugiu elektroniniu parašu, prisiekęs notaras prie tokio dokumento uždeda laiko žymą. Laiko žyma yra įtvirtinta ir LV Notariato įstatymo E skyriaus 139.8 straipsnyje, kuris išsamiai reglamentuoja elektroninius aktus ir sertifikatus.

LV Notariato įstatymo 139.9 straipsnis įvardija, kokius notarinius veiksmus nuotoliniu būdu atlieka prisiekęs notaras. Pagal įstatymą, notaras nuotoliniu būdu gali patvirtinti visus notarinius veiksmus, kai Lietuvoje tokia teisė notarams yra apribota. Prisiekęs notaras, remiantis LV Notariato įstatymu, gali atlikti ir patvirtinti nuotolinius notarinius veiksmus naudodamasis vaizdo konferencija notarų informacinėje sistemoje. Tokiu atveju vaizdo pokalbis yra įrašomas ir saugomas 10 metų nuo jo patvirtinimo dienos. Toks reguliavimas nėra nustatytas LR Notariato įstatyme, todėl Lietuvoje atlikus nuotolinį veiksmą vaizdo įrašai nėra išsaugomi, o vėliau panaudojami kilus teisiniam ginčui dėl jo atlikimo.

LV Notariato įstatymas kartu reglamentuoja ir atsisakymą atlikti notarinį veiksmą nuotoliniu būdu. Šio įstatymo 139.14 straipsnis sako, jog prisiekęs notaras turi teisę atsisakyti atlikti nuotolinį notarinį veiksmą įstatymo numatytais atvejais, taip pat jeigu dėl techninių priežasčių neturi galimybės įvykdyti įstatymo reikalavimų arba, jei neįmanoma

užtikrinti kokybiško vaizdo konferencijos įrašo. Straipsnio antra dalis įtvirtina, kad, nepaisant atsisakymo, asmuo gali prašyti, kad prisiekęs notaras atliktų nuotolinį veiksma, jei išnyko kliūtys, dėl kurių buvo atsisakyta suteikti paslaugas. Toks reguliavimas iš esmės skiriasi nuo Notariato įstatymo įtvirtintos tvarkos, nes joje nėra numatyta jokia galimybė ištaisyti kliūtis notarui atlikti nuotolinį veiksma - yra pasiūloma jį atlikti gyvai notaro biure.

Nuo 2000 m. gruodžio 6 d. Estijoje yra priimtas Estijos notariato įstatymas, kuris reglamentuoja notaro profesiją ir notarų rūmų veiklą. Estijos notariato įstatymo 29 straipsnio 3 dalis reglamentuoja visus atliekamus nuotoliniu būdu notaro veiksmus, išskyrus santuokos sudarymą ir nutraukimą nuotoliniu būdu. Visus kitus su notarinio veiksmo atlikimo procedūra susijusius klausimus reglamentuoja 2001 m. lapkričio 14 d. Notarinio patvirtinimo įstatymas (toliau – NTĮ), reglamentuojantis notarinių veiksmų atlikimą. Nuo 2020 m. vasario 1 d. NTĮ oficialiai įteisino galimybę notarinius veiksmus atlikti nuotoliniu būdu. NTĮ pirmojo skyriaus 1 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, jog notarinis veiksmas taip pat gali būti atliekamas nuotoliniu autentiškumo patvirtinimu. Teritorinės jurisdikcijos taikymo aspektu, NTĮ 2 straipsnio 3 dalis nurodo, jog nuotolinio tvirtinimo atveju, tvirtinančio notaro biuras laikomas notarinio veiksmo atlikimo vieta. LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnis irgi tai nurodo, o LV Notariato įstatymas dėl teritorinės jurisdikcijos nepasisako. NTĮ 9 straipsnio 3 dalis dėl notarinio dokumento turinio tvarkos nuotolinio veiksmo atveju buvimo vietą nurodo vaizdo tilto lokaciją. To paties straipsnio 1 dalis sako, jog notaras notariniame dokumente nurodo savo bei šalių asmens duomenis ir šalių informaciją, o sandorio patvirtinimas be nurodytų duomenų yra niekinis. Ši tvarka ženkliai skiriasi nuo LR Notariato įstatymo ir LV Notariato įstatymo nustatytos tvarkos, nes Lietuvos ir Latvijos notariatų įstatymai aiškiai reglamentuoja notarinio dokumento turinio tvarką, t. y. kokie duomenys yra įrašomi prie tvirtinamojo įrašo.

NTĮ 13 straipsnis reglamentuoja notarinio veiksmo atlikimo tvarką. Pirmoji straipsnio dalis aiškina, kad atliekant notarinį veiksma įprastu būdu notarinis dokumentas šalims perskaitomas dalyvaujant notarui, šalys jį patvirtina parašais, o notaras jį pasirašo ranka. Nuotolinio veiksmo atveju šio straipsnio 7 dalis įtvirtina, jog nurodyti veiksmai yra atliekami nuotolinio susitikimo metu, leidžiant nustatyti asmens tapatybę ir jo ketinimus, ir, atsižvelgiant į autentiškumo patvirtinimo būdo specifikacijas, jie laikomai atlikti notaro akivaizdoje. Notaras ir sandorio šalys notarinį veiksma pasirašo skaitmeniniais parašais ir notarinis veiksmas yra patvirtinamas nuotoliniu būdu. Tokia išsami notarinio veiksmo atlikimo tvarka įstatymo pagrindu nėra sureglamentuota nei Lietuvoje, nei Latvijoje – šiose šalyse yra minimos tik tinkamos techninės priemonės.

NTĮ reglamentuoja ir dokumentų pakeitimo atvejį. Šio įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje notaras pakeitimus ar papildymus, neturinčius esminės reikšmės, gali pataisyti notarinio dokumento ar notarinio įrašo pabaigoje. Nuotolinio veiksmo tvirtinimo atveju to paties straipsnio 3¹ dalis nurodo, jog notaras privalo parengti pranešimą apie pataisymą kaip atskyrą bylą. Iškart po minėto NTĮ straipsnio sekantis straipsnis nustato Estijos notarinių dokumentų originalų tvarką. Šio įstatymo 46 straipsnio 3¹ dalis nurodo, kad nuotolinio patvirtinimo atveju teisiniuose santykiuose yra naudojamas skaitmeninis originalas, o 3² dalis apibrėžia, kad notarui, patvirtinus notarinį veiksmą nuotoliniu būdu, yra padaroma skaitmeninė dokumento originalo patvirtinta kopija, kuri deponuojama pas notarą.

Tokia išsami tvarka dėl notarinių dokumentų originalų nėra numatyta LR Notariato įstatyme - 50 straipsnio 1 dalis numato tik pateikimą ne mažiau kaip dviejų egzempliorių tvirtinamų sutarčių, testamentų, įgaliojimų ir kitų dokumentų, kuriuose išdėstytas sandorių turinys, su sąlyga, jog vienas iš jų lieka notaro biure. Atliekant notarinius veiksmus nuotoliniu būdu, šio straipsnio 1 dalies nuostatos nėra taikomos. LV Notariato įstatyme tokie reguliavimai taip pat nėra nustatyti.

Išnagrinėjus visus LR Notariato įstatymo pakeitimus, kurie reglamentuoja notarinius nuotolinius veiksmus ir jų atlikimą, bei kartu išanalizavus ir palyginus Latvijos ir Estijos notariatų įstatymus, galima įžvelgti panašumų ir skirtumų. Nors LR Notariato įstatyme yra aiškiai sureglamentuotas notarinių nuotolinių veiksmų atlikimas, tačiau, apžvelgus Latvijos ir Estijos pavyzdžius, įstatymų leidėjai galėtų pritaikyti mūsų kaimyninių valstybių praktikas. Aiškiai reglamentuojama vaizdo įrašų saugojimo sistema, nuotolinių dokumentų autentiškumo užtikrinimas ir liberali atsakymo atlikti nuotolinį notarinį veiksmą tvarka galėtų būti vertingos gairės ateityje tobulinant LR Notariato įstatymą ir jo veikimo modelį.

2.3. Duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo aspektai nuotolinėse notarinėse procedūrose

Remiantis IT komandos specialistais Kęstučiu Sabaliausku, Arvydu Bagdonavičiumi ir Gitana Keturkaite, duomenų valdymas – tai efektyvūs sprendimai, duomenų surinkimo, panaudojimo ir saugojimo srityse. Veiksmingas notaro duomenų valdymas leidžia didinti veiklos savarankiškumą, nepriklausomumą, plečiant notarų tvarkomų duomenų pagrindu teikiamas paslaugas ir jų apimtį, bei jų tarpinstitucinį bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti saugų notaro duomenų naudojimą (Sabaliauskas K., *et al.*, 2022). Notarai privalo naudoti tinkamas technines ir organizacines duomenų tvarkymo priemones ir informaciją perduoti saugiai, naudojantis elektroninėmis sistemomis. Kad šios priemonės būtų įgyvendinamos,

Notarų rūmai naudojami bendra informacinių technologijų platforma, kuri padeda centralizuotai realizuoti duomenų apsaugą. Kitas svarbus aspektas yra, jog bendra informacinių technologijų platforma padeda sumažinti rizikas dėl kibernetinių atakų ar asmens duomenų nutekėjimų, o kartu ir atitinka tarptautinių Europos Sąjungos bei nacionalinių teisės aktų standartus.

Ši sritis yra labai griežtai reguliuojama įvairių teisės aktų, nes ir pats Lietuvos notarų rūmų prezidiumas 2019 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 1 yra patvirtinęs, jog kyla pareiga laikytis ir įgyvendinti 2016 m. balandžio 17 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis (toliau – BDAR) reikalavimus visiems notarams, notarų atstovams, ir notarų biurų darbuotojams, kurie tvarko asmens duomenis ir (arba) eidami savo pareigas sužino arba gali sužinoti darbo metu asmens duomenis (Asmens duomenų tvarkymo notarų biuruose..., 2019). Notarai yra asmens duomenų valdytojai ir tvarkytojai, todėl šiuo atveju kiekvienam notarui, tvarkančiam duomenų subjekto (kliento) duomenis, yra taikomi BDAR reikalavimai. Prezidiumo nutarimu, duomenys yra tvarkomi, nes siekiama atlikti LR Notariato įstatyme ar kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas ir užtikrinti, kad nebūtų jokių neteisėtų sandorių ir dokumentų (Asmens duomenų tvarkymo notarų biuruose..., 2019). Kai klientas į notaro biurą kreipiasi su prašymu jam atlikti notarinį veiksma, nesvarbu, ar veiksmas atliekamas įprasta tvarka, ar nuotoliniu būdu, remiantis BDAR 6 straipsnio 1 dalies a punktu, duomenų subjektas duoda sutikimą, jog jo duomenys būtų tvarkomi vienu ar keliais konkrečiais tikslais. Gavus patvirtinimą, įsigalioja ir kiti to pačio BDAR straipsnio punktai. Pagal c punktą notaras turi įgyvendinti klientui teisinę prievolę, t. y. atlikti notarinį veiksma. E punktas nustato, kad notaras atlieką užduotį, vykdomą viešojo intereso atžvilgiu. Galiausiai f punktas nustato teisėtų interesų svarbumą. Notaras privalo užtikrinti, jog veiksmas bus teisėtas, autentiškas ir apsaugos duomenų subjekto interesus, o jis pats įgyvendins savo profesines funkcijas.

Notaras nuotolinio veiksmo procedūroje asmens duomenis renka su tikslu atlikti funkcijas jam pavestas LR Notariato įstatyme ar kituose teisės aktuose. Prezidiumo nutarimas nustato pagrindinius duomenis, kuriuos notaras renka, kai rengia notarinį veiksma: vardas, pavardė, asmens kodas, gimimo data, pilietybė, šeiminė padėtis, gyvenamoji/deklaruota vieta ir adresas korespondencijai, duomenys ryšiams palaikyti (telefono numeris, elektroninio pašto adresas), pareigos, asmens tapatybę patvirtinančio dokumento duomenys, viešų ir privačių interesų deklaravimo duomenys, specialių kategorijų asmens duomenys (sveikatos duomenys, biometriniai duomenys), asmens parašas, banko (ar kitos kredito įstaigos) sąskaitos duomenys bei kiti asmens duomenys,

kuriuos pateikia duomenų subjektas ir (arba) kurie gaunami pagal teisės aktus, vykdant notaro funkcijas, ir (arba) kuriuos tvarkyti notarą įpareigoja įstatymai ir (arba) kiti teisės aktai (Asmens duomenų tvarkymo notarų biuruose..., 2019). Ši informacija yra gaunama iš duomenų subjekto, jam paprašius atlikti notarinį veiksmą, o BDAR 5 straipsnio 1 dalies a punktu turi būti užtikrinama, jog duomenys bus tvarkomi remiantis teisėtumo, sąžiningumo ir skaidrumo principais. Pagal LR Notariato įstatymo 34 straipsnio 2 dalį, notaras taip pat turi teisę duomenis, reikalingus notariniam veiksmui atlikti, gauti iš valstybės registrų ir savivaldybių institucijų, informacinių sistemų, bankų ir kitų finansų įstaigų, kitų fizinių ar juridinių asmenų.

Kitas svarbus aspektas yra trečiųjų šalių duomenų tvarkymas, siekiant atlikti notarinį veiksmą. 2024 m. birželio 26 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartyje pareiškėjas kreipėsi su apeliaciniu skundu atsakovui, Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, ir trečiajam suinteresuotam asmeniui – Alytaus miesto 2-ojo notaro biurui - dėl sprendimo panaikinimo ir įpareigojimo atlikti veiksmus. Pareiškėjas savo skunde nurodė, jog Alytaus miesto 2-asis notarų biuras Registrų centro bazėje neteisėtai suformavo išrašus pagal įgaliotojo asmens kodą, neteisėtai rinko kito asmens duomenis. Teismas byloje konstatavo, jog duomenys buvo renkami laikantis BDAR reikalavimų. Notaras turėjo teisinį pagrindą ir vadovavosi LR Notariato įstatymo 34 ir 51 straipsniais ir kartu įgyvendino BDAR 6 straipsnio 1 dalies c ir f punktus (2024 m. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. eA-393-525/2024). Tačiau svarbu pabrėžti, jog duomenų subjektas turi teisę susipažinti su jo renkamais asmens duomenimis iš duomenų valdytojo - notaro. BDAR 15 straipsnis apibrėžia duomenų subjekto teisę susipažinti su duomenimis. Straipsnio 1 dalis aiškiai nurodo, jog duomenų subjektas turi teisę iš duomenų valdytojo gauti patvirtinimą, ar su juo susiję asmens duomenys yra tvarkomi, ir tokiu atveju sužinoti, kokia informacija yra renkama. Notaras, gavęs prašymą iš duomenų subjekto, privalo įgyvendinti šią teisę - turi pateikti visą informaciją apie tai, ar asmens duomenys yra renkami, koku tikslu, iš kokių šaltinių, kiek laiko saugojami ir kokiems gavėjams jie teikiami ar buvo teikti.

Laikantis BDAR 5 straipsnio 1 dalies e) punktu įtvirtintu asmens duomenų apsaugos saugojimo apribojimo principu, asmens duomenys gali būti saugomi ne ilgiau, negu to reikalaujama, norint pasiekti asmens duomenų tvarkymo tikslus. Prezidiumo nutarime asmens duomenys turi būti saugomi tokia forma, kad duomenų subjektų tapatybę būtų galima nustatyti ne ilgiau, negu tai yra būtina įgyvendinant notarinį veiksmą.

Notaras, atlikdamas jam pavestas funkcijas nuotoliniu būdu, privalo rinkti įvairius dokumentus, kurie jam yra aktualūs ruošiant notarinį dokumentą. Surinkus visą medžiagą

ir patvirtinus nuotolinį notarinį veiksma, gauti dokumentai yra saugomi pagal Lietuvos vyriausiojo archyvaro nustatytus bendruosius dokumentų saugojimo reikalavimus ir notaro profesinės veiklos dokumentų tvarkymo, saugojimo ir perdavimo taisykles. Jei dokumentai yra elektroninės formos, jie saugomi pagal notaro profesinės dokumentų tvarkymo, saugojimo ir perdavimo taisyklių ir Elektroninių dokumentų valdymo taisyklių reikalavimus. Remiantis teisingumo ministro naujausia redakcija „Dėl teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 17 d. įsakymo Nr. 1R-360 „Dėl Notaro profesinės veiklos dokumentų tvarkymo, saugojimo ir perdavimo taisyklių patvirtinimo“ (2022 m. balandžio 27 d. įsakymo Nr. 1R-169 redakcija, įsigaliojusi nuo 2022 m. balandžio 28 d.)“, yra aktualu apžvelgti elektroninių dokumentų tvarkymą informacinėje sistemoje „E.notaras“ (toliau – eNotaras). 3 punktas įsakyme konstatuoja, jog elektroniniai notaro dokumentai sudaromi, tvarkomi ir įtraukiami į apskaitą, saugomi, sunaikinami ar perduodami eNotaras, kurios tvarkytojas ir valdytojas yra Lietuvos notarų rūmai. To paties įsakymo 10 punktas detaliau apžvelgia, kaip elektroniniai dokumentai ir dokumentų priedai yra priskiriami konkrečioms byloms ir laikomi vienoje byloje. 10.1. nustato, kad visi skaitmeniniai dokumentai ar jų kopijos, kurie buvo patvirtinti naudojant eNotarą, yra laikomi ir priskiriami prie konkrečios informacinės sistemos bylos. 10.2. punkte prie patvirtinto notaro dokumento be notarinio veiksmo dalyvių parašų yra pridedami vienos šalies (šalių) ar sandoryje dalyvaujančių asmenų pasirašyti elektroniniai sandorio dokumentai ir kitos šalies (šalių) pasirašyti popieriniai dokumentai ir jų skaitmeninės kopijos. 10.3. punktas nustato, jog pasibaigus kalendoriniams metams yra suformuojama elektroninė vienerių metų notaro registro byla. Galiausiai 10.4. punktas identifikuoja notaro dokumentus, įskaitant notaro parengtus ar gautus popierinius dokumentus, kurių skaitmeninės kopijos buvo įkeltos į eNotaras, ir nustato, jog jie bus laikomi tol, kol pasibaigs bylų, su kuriais yra susiję šie dokumentai, saugojimo terminas. Saugojimo terminai yra nustatyti įsakymo 11 – 17 punktuose, o jų laikotarpis (10, 25, 75, 100 metų) priklauso nuo notarinių dokumentų teisinės reikšmės, kadangi egzistuoja ilgalaikė išliekamoji vertė dėl įvairių pasekmių asmens teisėms ar nuosavybei ateityje. Tačiau saugojimo terminai nepriklauso nuo to, ar notarinis dokumentas yra patvirtintas įprasta LR Notariato įstatymo 26 tvarka, ar nuotolinio veiksmo pagrindu, remiantis LR Notariato įstatymo 28¹ nuotoline procedūra, nes įsakymas reglamentuoja visų notarinių veiksmų dokumentų saugojimą.

Taigi notarui ruošiant nuotolinį notarinį veiksma, visi dokumentai, kurie yra skirti paruošti notarinį veiksma nuotolinio veiksmo procedūroje, yra tvarkomi, saugomi, bei priskiriami konkrečioms notarinio veiksmo byloms. Pasibaigus terminui viskas yra atitinkamai sunaikinama, o toks dokumentų saugojimo procesas yra skirtas užtikrinti

duomenų apsaugą ir nuoseklų notarinį veiksmų, įskaitant ir atliktų nuotoliniu būdu, archyvavimą ir jų saugojimą. Tai patvirtina ir teisingumo ministro įsakymo 4 punktas, kuris įpareigoja notarą atsakyti už eNotaras elektronine forma tvarkomų dokumentų duomenų saugumą ir jų saugojimą.

Kibernetinio saugumo atveju svarbu paminėti, jog nuotolinis notariatas yra pagrįstas Lietuvos notarų rūmų sukurta informacine sistema eNotaras (Bindokas, P., 2022). Ši informacinė sistema yra netiesiogiai apibrėžta ir pačio LR Notariato įstatymo 28¹ straipsnio 5 dalyje, kurioje kaip užtikrinimo priemonė atliekant nuotolinius veiksmus yra įtvirtinta bendra Notarų rūmų informacinių technologijų platforma. Vilniaus m. 2-ojo notarų biuro notaras Edmundas Misevičius teigia, kad sistema buvo kuriama atsižvelgiant į elektroninių sistemų teikiamus privalumus ir stengiantis Lietuvos notariatui neatsilikti nuo tobulėjančio paslaugų sektoriaus (Misevičius, E., 2016). Šios sistemos esmė ir tikslas – sudaryti galimybę vartotojams pateikti notarui visas reikalingas pažymas, dokumentus, rezervuoti notarinio veiksmo laiką, gauti reikalingą informaciją (Čiomanas, J, 2012). 2022 m. Notariato publikacijoje „Nuotolinio notariato startas“ yra apžvelgiama šios informacinių technologijų platformos sukūrimas ir jos realizavimas nuotolinių veiksmų procedūroje bei LR Notariato 28¹ straipsnio 5 dalies įgyvendinimas duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo aspektuose. Paulas G. Bindokas, eNotaras technologinių kūrėjų darbo grupės vadovas, interviu metu atskleidė, jog informacinės sistemos eNotaras kūrimą lydėjo įvairūs iššūkiai. Reikėjo tinkamai suvokti notariato veiklos aplinką, jog sukurta informacinė sistema būtų darbo palengvinimas notarams ir jų darbuotojams, o ne papildoma našta. Taip pat buvo siekiama užtikrinti, kad sistemos ir duomenų kaupimas nebūtų perteklinis, o atspindėtų realius duomenų poreikius. Kitas aspektas buvo susijęs su notariato technologine branda, nes patys informacinės sistemos naudotojai yra ne informacinių technologijų žinovai, o teisės ekspertai, todėl kūrimo metu visa informacinė kalba turėjo būti pateikta „žmonių kalba“. Žinoma, buvo siekiama užtikrinti duomenų konfidencialumą, vientisumą ir prieinamumą tik teisėtiems asmenims. Kuriant sistemą buvo svarbu, kad kasdienis darbas būtų optimizuotas, o ne automatizuotas. Galiausiai buvo siekiama užtikrinti, kad sukūrimui būtų naudojama tinkama programinė įranga. Informacinės sistemos sukūrimo procesas buvo sudėtingas ir dėl to, jog Lietuvos notarų rūmai nėra monolitinė organizacija, o vieninga notarų ir jų biurų bendruomenė. <...> kuriant eNotaras sistemą reikėjo iš esmės sukurti ne vieną sistemą, o šimtus atskirų informacinių sistemų, sujungtų į bendrą centralizuotą sistemą. Tai buvo padaryta siekiant, kad kiekvienas notaro biuras dirbtų tik su savo duomenimis (Bindokas, P., 2022).

Kibernetinio saugumo aspektu, P.Bindoko nuomone, notariatas yra profesionaliausia ir patikimiausia Lietuvos Respublikos institucija, todėl notariato naudojamos sistemos privalo būti atitinkamai apsaugotos. Kibernetinės saugos atžvilgiu, piktavalių asmenų rengiami išpuoliai prieš informacines sistemas tampa ne tik dažnesni, bet ir „profesionesni“ <...>, todėl kalbant apie kibernetinį saugumą, Lietuvos notarų rūmų tikslas yra užtikrinti, kad visiems notariato tvarkomiems duomenims būtų užtikrinti konfidencialumo, vientisumo ir prieinamumo principai (Bindokas, P., 2022). Konfidencialumas reikalauja, kad visus duomenis galėtų matyti tik tie asmenys, kuriems yra suteikta tokia teisė. Vientisumas pasireiškia sudėtingesniu terminu ir apima reikalavimą, kad duomenys turi būti apsaugoti nuo bet kokio neteisėto atskleidimo. Taip pat turi būti garantuojama, kad niekas duomenų negalės pakeisti, ištrinti arba kitaip paveikti. Prieinamumas yra paprastai suprantamas, nes vartotojai privalo turėti prieigą prie duomenų tik tada, kada jų reikia, t. y. duomenys yra suteikiami tam, kad notaras arba jo darbuotojas galėtų atlikti savo funkcijas (Bindokas, P., 2022). eNotaras susideda iš dviejų dalių: klientams ir notariatui skirtų portalų. Kibernetinio saugumo prasme, klientams skirtas portalas yra laikomas serveriuose, visiškai atskirai nuo notariatui skirtam portalui (Bindokas, P., 2022). Tai yra logiška, nes klientai į eNotaras sistemą jungiasi atlikti su paslaugomis susijusias funkcijas, o notaras ar jo darbuotojas į savo portalą jungiasi dėl darbo funkcijų atlikimo. P. Bindoko teigimu, toks atskyrimas yra reikalingas tam, kad piktavaliui pavykus įsilaužti į kliento portalą, jis neturėtų prieigos prie notariatui skirtame portale esančių svarbių duomenų (Bindokas, P., 2022).

Kibernetinis saugumas eNotaras yra užtikrinimas ir įvairiomis apsaugos priemonėmis. Programinės ugniasienės užtikrina, kad už kiekvieną neleistiną veiksmą naudotojui ir jo IP adresui būtų priskiriami atitinkami balai, o pasiekus balų limitą būtų užblokuojamas prisijungimas nustatytam laikui. <...> Abu portalai fiksuoja visus prisijungimus, naudotojų veiksmus sistemoje. Taip pat įdiegtos specialios apsaugos priemonės, kurios draudžia naudotojams atlikti neteisėtus veiksmus (Bindokas, P., 2022). Kitos priemonės pasižymi duomenų šifravimu ir taip pat notarų biurų atskyrimu, t. y. piktavaliui patekus į biuro A informacinę erdvę, jis negalėtų pasiekti biuro B duomenų (Bindokas, P., 2022). Galiausiai prie kibernetinio saugumo priemonių galima paminėti ir vaidmenų darbe pasiskirstymą. Vidinio portalo naudotojai notaro biure yra išskirstomi į vaidmenis (notaras, notaro biuro darbuotojas, notarų rūmų darbuotojas) ir jiems suteikiamos skirtingos privilegijos ir veiksmų leistinumas eNotaras sistemoje (Bindokas, P., 2022).

Latvijos notariatas duomenų apsaugos atžvilgiu deklaruoja sąžiningą elgesį administruojant asmens duomenis, o jų tvarkymas ir naudojimas siejamas tik su tais tikslais, kuriais buvo gauti asmens duomenys. Šiuo tikslu yra laikomas patikimas ir saugus asmens identifikavimas, taip pat operatyvus bendravimas ir teisinės paslaugos ar konsultacijos teikimas. Asmens duomenų tvarkymo pagrindai yra sutikimas tvarkyti asmens duomenis ir notariato teisė. Taigi dėl duomenų apsaugos yra laikomasi BDAR 6 straipsnio 1 dalies atitinkamų punktų, kurių laikosi ir Lietuvos notariatas, nes šis reglamentas yra taikomas tiesiogiai visoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Beveik visi pagrindiniai asmens duomenys gali būti naudojami. Saugojimo terminai Latvijos notariate yra nustatyti - 30 d. terminas dėl dokumentų pateikimo ar iš notaro gautų dokumentų projektų peržiūra. Ilgiausias terminas yra nustatytas vaizdo konferencijos įrašams – 10 metų. Kibernetinio saugumo atveju Latvijos notariatas irgi turi specialią klientams skirtą informacinę sistemą – latvijasnotars.lv. Asmuo, naudojantis šia internetine platforma, gali prisijungti į nuotolinį pokalbį su notaru ir patvirtinti notarinį dokumentą.

Estijos notariatas irgi pabrėžia duomenų apsaugos BDAR svarbą, atliekant nuotolinius veiksmus. Estijos notarų įstatymo 44⁽¹⁾ straipsnio 1 dalyje notarų elektroninėje informacinėje sistemoje Notar.ee kaupiami skaitmeniniai notarų archyvai ir notaro profesinės veiklos knygos, kurios gali apimti ir kitas notaro darbui reikalingas funkcijas. To paties straipsnio 3 dalis teigia, jog notariniai dokumentai yra saugojami skaitmeniniame notaro archyve. Estijos notarų rūmų kandidatės į notarus Dr. Katrin Sepp teigimu, informacinės sistemos platforma buvo sukurta jų pačių, nesinaudojant trečiųjų šalių paslaugomis. Skaitmeninio tapatybės nustatymo ir pasirašymo sistema taip pat buvo sukurta jų, todėl šia inovacija dabar gali naudotis visos valstybinės įstaigos (Estonia's fully remote e-notary service..., 2021). Estijos notariatas kibernetinio saugumo požiūriu naudoja atvirojo kodo tipo serverį, o pats serveris yra patalpintas prie Teisingumo ministerijos. Šiuo atveju, jei klientas nori pasinaudoti notaro paslaugomis nuotoliniu būdu, jis jungiasi tiesiogiai per Teisingumo ministerijos serverį ir tokiu būdu sumažina kibernetinės atakos riziką. Nesiremiant trečiųjų šalių paslaugomis, notarinio autentiškumo patvirtinimą galima tęsti net tada, kai neveikia „Zoom“, „Skype“, „Facebook“ ar kokia kita platforma, teigia Robin Lõo (Estonia's fully remote e-notary service..., 2021).

Apibendrinant galima teigti, jog griežtai reguliuojama duomenų apsauga įpareigoja notarą atsakingai tvarkyti duomenų subjekto asmens duomenis. Jų tvarkymas, atliekant nuotolinius notarius veiksmus, pasireiškia per asmens duomenų rinkimą, o visi gauti duomenys, įskaitant ir patvirtintą nuotolinį veiksma, yra centralizuotai saugomi informacinėje sistemoje eNotaras. Šioje informacinėje sistemoje yra naudojamos įvairios

kibernetinio saugumo priemonės, kadangi nuotolinių veiksmų tvirtinimas turi būti atitinkamai apsaugotas nuo piktavalių įsilaužimų, informacijos nutekinimo. Latvijos ir Estijos notariatų praktika rodo, jog ji yra labai panaši į Lietuvos notariato modelį, kuris pagrįstas atitinkamais BDAR reikalavimais notarui dėl duomenų apsaugos ir kibernetinio saugumo priemonių, dėl bendrų Europos Sąjungos reikalavimų.

2.4. Technologiniai sprendimai ir jų pritaikymas notarinių veiksmų procese

Atliekant notarinį veiksmą nuotoliniu būdu būtina išanalizuoti detaliau, kokie technologiniai sprendimai yra pritaikyti nuotolinio veiksmo tvirtinimo procese. Lietuvos notarų rūmai yra įdiegę priemones, kurių pagrindu vartotojas gali prisijungti prie eNotaras ir patekęs į vaizdo konferencijos pokalbį pasirašyti notarinį dokumentą. Šioje dalyje bus detalai apžvelgiama, kokiais žingsniais naudotojas prisijungia prie informacinės sistemos, ir kokiomis priemonėmis yra atliekamas notarinis veiksmas nuotoliniu būdu. Atsižvelgiant į Lietuvos notariato nuotolinių veiksmų modelį bus apžvelgiama Latvijos ir Estijos technologiniai sprendimai nuotolinio veiksmo tvirtinimo atžvilgiu.

Lietuvos notarų rūmų teigimu, notariniai sandoriai nuotoliu atliekami trejopu asmens nustatymo mechanizmu. Asmuo prie eNotaro sistemos jungiasi per „Valdžios vartus“, patvirtindamas savo asmens tapatybę prisijungdamas per elektroninę bankininkystę arba elektroniniu ar mobiliuoju parašu. Dirbtinis intelektas autentifikavimo procese asmens atvaizdą sulgina su jo atvaizdu dokumente ir pateikia išvadą notarui (Notarai galės vienu metu aptarnauti..., 2022). Siekiant įgyvendinti šį antrąjį tapatybės nustatymo etapą, M. Stračkaičio teigimu, buvo įdiegta startuolio „Idenfy“ programa, kurios pagrindu klientas savo tapatybę turi patvirtinti skaitmeniniu būdu, pateikdamas savo asmens dokumentą iš abiejų pusių ir veido atvaizdą (Notarai galės vienu metu aptarnauti..., 2022). Pasak Kazimiero Sadausko, skaitmeninė tapatybė yra toks skaitmeninių atributų rinkinys, kuris yra pakankamas sėkmingai identifikuoti asmenį skaitmeniniame kontekste. <...> Skaitmeninės tapatybės autentifikacijos procese asmuo yra identifikuojamas prie sistemos, tinklo ar įrenginio. Vartotojas gali identifikuotis su prisijungimo vardu ar slaptažodžiu, autentifikacijos programėlės ar biometrinių duomenų pagrindu (Sadauskas, K., 2020). eNotaro sistemoje atliekant autentifikavimo procesą yra naudojamas biometrinių duomenų atpažinimo metodas. Biometrinė autentifikacija – tai toks autentifikacijos metodas, kai tapatybei nustatyti yra naudojami biologiniai žmogaus duomenys, pavyzdžiui, piršto antspaudas ar akies rainelės paveikslas. <...> Šis metodas turi kelis esminius privalumus prieš kitus autentifikavimo modelius, nes biologinės charakteristikos yra gana unikalios ir

sudėtingos, tad jų neįmanoma atspėti. Biometrinę informaciją sudėtingiau perduoti kitam asmeniui ar ją perimti. Derinant šią informaciją su kitais autentifikavimo būdais, galima pasiekti maksimalų tapatybės nustatymo tikslumo ir saugumo lygį (Sadauskas, K., 2020).

Sėkmingai atlikus identifikaciją, naudotojas yra pakviečiamas prisijungti į nuotolinį susitikimą. Susitikimo metu notaras sandorio šalių gali papildomai paprašyti save identifikuoti prieš kamerą, jei kyla klausimų dėl asmens tapatybės. Notaras vaizdo konferencijos metu išaiškina notarinio veiksmo sandorį, jo pasekmės ir išsiaiškinęs tikrąją asmens valią paprašo pasirašyti notarinį dokumentą nuotoliniu būdu. Taigi trečiajame nustatymo etape notaras dar kartą įsitikina dėl asmens tapatybės nuotolinio susitikimo metu, per vaizdo ryšį lygindamas atvaizdą ir jo dokumentų duomenis su valstybės saugomais registrais (Notarai galės vienu metu aptarnauti..., 2022). Įgyvendinus visus šiuos nuotolinio veiksmo instrukcijoje nurodytus veiksmus, notarinis dokumentas yra oficialiai atliktas vadovaujantis LR Notariato 28¹ straipsnyje nustatyta tvarka dėl nuotolinių veiksmų atlikimo.

Latvijos prisiekusiųjų notarų rūmų pirmininkas, Rygos notaras Janis Skrastinis interviu 2020 m. notariato žurnale „Skaitmeninis notariatas Latvijoje: dveji metai be trikdžių“ pristatė Latvijos notariato technologinius sprendimus dėl notarinių veiksmų atlikimo nuotoliniu būdu. Janio Skrastinio teigimu, Latvijos notariatas savo notarų informacinėje sistemoje naudoja įdiegtą vaizdo pokalbių programą, esančią „Twilio“ komunikacijos platformoje. Naudojantis šia technologija, notaras gali vaizdo konferencijos metu pristatyti naudotojui notarinį dokumentą ir jį pasirašius nuotoliniu būdu patvirtinti. Visi technologiniai sprendimai, leidžiantys atlikti nuotolinius notarinius veiksmus naudojant savo sukurtą informacinę sistemą, pasak Janio Skrastinio, buvo finansuojami iš Latvijos prisiekusiųjų notarų rūmų biudžeto. Latvijos valstybė prie nuotolinių veiksmų įdiegimo prisidėjo rengiant atitinkamus notariato įstatymo pakeitimus, tačiau pačio proceso nefinansavo (Skrastinis, J., 2020).

Janis Skrastinis detaliai paaiškina, jog nuotoliniai notariniai veiksmai yra atliekami klientui prisijungiant prie savo paskyros portale latvijosnotars.lv, kurį notarai dar kitaip vadina „DigiNotars“ („Skaitmeninis notaras“). Kliento tapatybė yra nustatoma dvigubu autentifikavimu. Pirmiausia, asmens tapatybė patvirtinama per elektroninės valdžios portalą. Prie portalo galima prisijungti naudojantis e.vyriausybės portalu, kurio atitikmuo Lietuvoje yra valstybiniai valdžios vartai. Antrame etape vartotojas vaizdo skambučio metu parodo prieš kamerą savo asmens dokumentą. Notaras šį vaizdą palygina su valstybės pateiktais duomenimis ir kliento atvaizdu, kuris yra registre (Skrastinis, J., 2020). Visi kiti procesai vyksta įprastine tvarka, kaip ir klientui atėjus gyvai į notaro biurą. Notariniam

veiksmui yra pasiruošama naudojantis telefonu ar kitu išmaniuoju įrenginiu ir turint elektroninį paštą. Latvijoje, skirtingai nei Lietuvoje, klientas turi galimybę su notaru į vaizdo konferenciją prisijungti nuo pat pradžių, siekiant išsiaiškinti asmens poreikius ar specifinius reikalavimus dėl notarinio veiksmo atlikimo. Sandorio atlikimas yra užtvirtinamas, kai notaras patvirtina elektroninį dokumentą saugiu kvalifikuotu elektroniniu parašu, kartu uždėdamas laiko žymą. Notarinio veiksmo vaizdo konferencijos įrašas yra išsaugojamas ir laikomas notaro informacinėje sistemoje 10 metų. Paskutinis reikalavimas notarui atlikus notarinį veiksma yra jį tinkamai patvirtinti elektroniniame žurnale (Skrastinis, J., 2020).

Estijos notarų rūmų prezidentė, Talino notarė Merle Saar-Johanson interviu „Nuotolinių notarinių veiksmų plėtrą Estijoje paskatino pandemija“ detalai atsakė į klausimus, susijusius su technologiniais sprendimais įdiegiant nuotolinius veiksmus Estijos notariate. Informacinės sistemos Estijoje kūrimas iš dalies buvo finansuotas Estijos notarų rūmų, tačiau didžioji dalis finansinių resursų buvo panaudota iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų.<...> Detali nuotolinio veiksmo procedūra Estijoje susidaro iš konkrečių kliento atliekamų veiksmų. Klientas privalo nusifotografuoti ir įkelti savo dokumento nuotrauką, tuomet speciali programa palygina veido atvaizdą su nuotrauka dokumente ir išsiunčia notarui patvirtinimą, ar asmuo yra atpažintas (Saar-Johanson, M., 2020). Estijoje asmens tapatybės nustatymas yra atliekamas naudojantis Estijos bendrovės „Veriff“ programa, kuri atlieka veido biometrinių duomenų atpažinimą. Kai asmuo yra atpažintas, visi duomenys persiunčiami į elektroninio notariato duomenų bazę. Taigi notaras, prieš prasidedant pokalbiui dėl nuotolinio veiksmo patvirtinimo su klientu, pamato kliento nuotrauką savo ekrane, dokumento atvaizdą ir sutikrina gautus duomenis su valstybiniu gyventojų registru, kur įkeliamos visų gyventojų nuotraukos. Notaras tokiu atveju gali palyginti asmens nuotrauką su saugoma duomenų bazės nuotrauka ir atlikti dvigubą asmens atpažinimą (Saar-Johanson, M., 2020). Pasak Dr. Katrin Sepp, savitarnos portalas buvo sukurtas bendrovės AS „Andmevara“, kuri taip pat sukūrė naują el. notarų savitarnos portalą (Sepp, K., 2020). Klientui norint notarinį dokumentą pasirašyti nuotoliniu būdu, reikia prisijungus prie savitarnos portalo išsirinkti notarą, pas kurį nori atlikti nuotolinį veiksma ir darbotvarkėje pasirinkti patogų jam laiką. Notarui prieš atliekant nuotolinį veiksma galima papildomai išsiųsti reikiamus lydinčius dokumentus notarinio sandorio paruošimui. Savitarnos portale klientai gali tiesiogiai susirašinėti su notarų biurais, peržvelgti sutarčių projektus, vėliau – parsisiųsti patvirtintą notarinį dokumentą ir sumokėti atlygį notarui ir valstybei už atliktas paslaugas. Jungiantis prie savitarnos portalo yra naudojama Estijos skaitmeninė tapatybės kortelė arba mobilioji tapatybės kortelė. <...>

Galiausiai sutartis yra pasirašoma skaitmeniniu būdu kvalifikuotais elektroniniais parašais tarp sandorio šalių ir notaro. Sutarties originalas yra saugojamas skaitmeniniu formatu, tačiau papildomai paprašius galima gauti atspausdintą popierinę kopiją (Saar-Johanson, M., 2020).

Išanalizavus Lietuvos, Latvijos ir Estijos technologinius sprendimus ir jų keliamus techninius reikalavimus dėl notarinio veiksmo atlikimo nuotoliniu būdu, matome, jog visi modeliai yra panašūs ir veikia panašiais principais dėl asmens tapatybės nustatymo ir reikalavimo turėti kvalifikuotą elektroninį parašą. Apibendrinant galime teigti, jog notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu Lietuvoje yra užtikrinamas trigubu asmens tapatybės nustatymu, o Latvijoje ir Estijoje - dvigubu asmens tapatybės nustatymo būdu.

3. NUOTOLINIŲ NOTARINIŲ VEIKSMŲ TOBULINIMO GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI

Išanalizavus notarinių veiksmų atlikimo nuotoliniu būdu reguliavimą Lietuvoje ir pasigilinus į užsienio šalių nuotolinių veiksmų modelius buvo papildomai atliktas kiekybinis tyrimas dėl nuotolinių veiksmų taikymo (Žr. Priedas Nr. 1). Apklausa buvo vykdoma savaitę bei platinama elektroniniu būdu, ją išsiunčiant Lietuvos notarams. Iš viso anketą užpildė 70 notarų iš didžiųjų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) ir kitų miestų, turinčių skirtingą darbo patirties trukmę. Iš atsakymų rezultatų galima pastebėti, kad visi notariai atlieka nuotolinius veiksmus, tokius kaip įgaliojimų tvirtinimus, hipotekos/įkeitimo sandorius, pirkimo-pardavimo sandorius, dovanojimo sandorius ir kita. Verta paminėti, jog nuotoliniai veiksmai nėra populiarūs – tik 38,6% respondentų juos atlieka dažniau nei 3 kartus per dieną.

Taip pat šia apklausa buvo siekiama išsiaiškinti, su kokiais privalumais ir trūkumais susiduria notariai, atlikdami nuotolinius notarinius veiksmus, ir kokius patobulinimus galima būtų įvesti, siekiant optimizuoti notaro veiklą, atliekant nuotolinius veiksmus. Tyrimo rezultatai suteikia galimybę pateikti rekomendacijas dėl nuotolinių notarinių veiksmų reglamentavimo ir praktikos tobulinimo Lietuvoje ir apžvelgti tendencijas dėl nuotolinių veiksmų, notaro pakeičiamumo ir technologijų integracijos notarų profesinėje veikloje.

3.1. Nuotolinių notarinių paslaugų privalumai ir trūkumai

Notarams buvo pateiktas klausimas „Kokius privalumus matote vykdydami notarinius veiksmus nuotoliniu būdu?“ ir juo buvo siekiama išsiaiškinti, kokie yra pagrindiniai privalumai, atliekant veiksmus nuotoliniu būdu. Žvelgiant į tyrimo rezultatus, galime teigti, kad didžioji dauguma notarų (85,7%) sutinka, jog atliekant nuotolinius veiksmus būtų didinamas paslaugų prieinamumas. Taip pat būtų sutaupomas notarų bei klientų laikas (44,3%), būtų užtikrinimas dokumentų skaitmenizavimas ir saugumas (28,6%) ir sumažėtų administracinė našta (14,3%). Visgi verta paminėti, kad keturi respondentai mano, jog yra taupomas tik kliento laikas. Galiausiai buvo įvardinta, kad nuotoliniai veiksmai suteikia lankstumo užsienyje gyvenantiems klientams ir notarams, tvirtinant hipotekos/įkeitimo sutartis su bankais ar kredito įstaigomis.

Norint sužinoti, kokius trūkumus išskiria notariai, buvo teiraujamasi „Su kokiais sunkumais susiduriate atliekant notarinius veiksmus nuotoliniu būdu?“. Didžioji dauguma

notarų (85,7%) mano, jog techniniai nesklandumai sukelia daugiausiai kliūčių teikiant paslaugas nuotoliniu būdu. Taip pat kyla iššūkių nustatant kliento tapatybę (44,3%). Notarų nuomone, ne visi klientai pasitiki nuotoliniais veiksmais (15,7%) bei klientams stinga kompiuterinio raštingumo žinių. Galiausiai yra manoma, jog egzistuoja teisinis reguliavimo neapibrėžtumas (12,9%). Atskirai buvo klausama, ar notarų nuomone, Lietuvos Respublikos teisės aktai pakankamai aiškiai reglamentuoja nuotolinius notarinius veiksmus. Beveik pusė respondentų teigia, kad teisės aktų reglamentavimas nėra iki galo aiškus.

Apibendrinant, galime teigti, kad didžiausias notarų išskiriamas privalumas atliekant nuotolinius veiksmus yra paslaugų prieinamumo didinimas, o trūkumas – techniniai nesklandumai. Nors kai kurie respondentai mano, jog paslaugų teikimas nekontaktiniu būdu sutaupo laiko tiek paslaugos teikėjui, tiek gavėjui, yra manančių, jog yra sunaudojama daugiau notarų resursų. Taip pat yra pabrėžiamas visuomenės negebėjimas tinkamai naudotis technologijomis. Taigi notarinių nuotolinių veiksmų atlikimas turi tiek privalumų, tiek trūkumų.

3.2. Rekomendacijos dėl nuotolinių notarinių tobulinimo Lietuvoje

Siekiant išsiaiškinti rekomendacijas dėl nuotolinių notarinių veiksmų reglamentavimo bei praktikos tobulinimo, notarams buvo pateiktas klausimas „Kokių teisinių ar praktinių pakeitimų reikėtų, kad nuotoliniai notariniai veiksmai būtų efektyvesni?“. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog daugumos notarų nuomone, geresni technologiniai sprendimai galėtų prisidėti prie nuotolinių veiksmų atlikimo (71,4%). Taip pat manoma, kad reikėtų didesnio klientų švietimo dėl notarinių veiksmų atlikimo nuotoliniu būdu (70%). Galiausiai reikėtų aiškesnio teisinio reglamentavimo atliekant nuotolinius veiksmus (21,4%). Galima paminėti, kad dalis notarų mano, jog valstybės institucijų įsitraukimas turėtų būti didesnis atliekant šias notarines paslaugas.

Notarai atskirai buvo apklausti, ar pritartų, kad nuotoliniai notariniai veiksmai būtų taikomi plačiau nei dabar. Daugiau nei pusė apklaustų respondentų su tuo sutiko arba teigė, kad tai priklausytų nuo reguliavimo pokyčių. Vadinasi, iš pateiktų atsakymų galima teigti, kad didžiausi pokyčiai dėl nuotolinių veiksmų reglamentavimo turėtų būti siejami su technologinių sprendimų gerinimu. Kartu galima nustatyti, jog didesnis klientų švietimas dėl atliekamų notarinių paslaugų ir aiškesnis teisinis reglamentavimas galėtų prisidėti prie šiuo metu esančio teisinio taikymo.

Dalis apklaustų notarų teigia, kad didžiausia problema atliekant nuotolinius veiksmus kyla atliekant autentifikavimo procedūrą. Siekiant pagerinti paslaugų atlikimą nuotoliniu būdu reikia daugiau dėmesio skirti technologinių sprendimų gerinimui. Jau anksčiau minėta, kad atliekant notarinius veiksmus nuotoliniu būdu yra naudojamas trejopas asmens tapatybės nustatymo būdas. Toks išsamus tapatybės nustatymas sukelia nepatogumų vartotojams, kurie technologiškai nėra gabūs šiuos veiksmus atlikti iš pirmo karto. Pasak Veriff atstovės Miina Vilo, klientams reikia, kad paslauga būtų paprasta, intuityvi ir greita. Per vienerius metus patobulintas autentifikacijos procesas užtikrino galimybę lengvai nustatyti asmens tapatybę ir sutrumpinti vidutinę tikrinimo trukmę nuo 90 sekundžių iki 6 sekundžių (Estonia's fully remote e-notary service..., 2021). Remiantis Estijos notariato pavyzdžiu, Lietuvoje notariai turėtų skirti papildomą dėmesį į technologinių sprendimų gerinimą siekiant, kad klientai operatyviau nustatytų savo asmens tapatybę ir prisijungtų į nuotolinį susitikimą. Be to, jei siekiama pagerinti technologinius sprendimus, reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad jų panaudojimas priklauso ir nuo klientų informacinių technologijų sugebėjimų. Akivaizdu, jog reikia skirti papildomo švietimo klientams notarinių veiksmų atlikimo klausimais. Lietuvos notarų rūmai savo 2023 m. veiklos ataskaitoje visuomenės informavimą apie notarinius veiksmus ir jų paslaugas išskiria kaip vieną iš savo prioritetų (Lietuvos notarų rūmų veiklos ataskaita..., 2024). Detalesnės instrukcijos ar video pamokų kūrimas, kurių pagrindu būtų aiškinamos nuotolinių veiksmų atlikimo stadijos, leistų klientams lengviau perprasti technologinius sprendimus ir efektyviau išnaudoti savo ir notaro laiką.

Technologiniu požiūriu būtų naudinga suregulamentuoti vaizdo konferencijų įrašymą ir jų saugojimą. Prancūzijos aukščiausiosios notarų tarybos pirmininko Jean-François Humbert teigimu, norint atlikti notarinį veiksma nuotoliniu būdu, viena iš esminių sąlygų yra saugi vaizdo konferencijų sistema (Humbert, J., 2020). Remiantis užsienio šalių patirtimi, t. y. LV Notariato įstatymo 139.10 straipsniu, yra nustatyta, jog vaizdo konferencijos yra įrašomos ir saugojamos 10 metų nuo notarinio dokumento patvirtinimo nuotoliniu būdu. Šis taikomas reikalavimas atliekant nuotolinius veiksmus galėtų būti įgyvendintas ir Lietuvoje, nes vaizdo įrašai yra vertinami ir kaip puiki apsaugos bei įrodinėjimo priemonė, kada notarus kvestionuoja advokatai ar pan. (Jakulevičienė, L., 2020). Apsaugos požiūriu nuotolinių susitikimų įrašymas leistų sumažinti iššūkius, su kuriais susiduriama atliekant asmens tapatybės autentifikaciją. Kazimiero Sadausko teigimu, skaitmeninės tapatybės nustatymo technologijos dažnai tampa sukčiavimo, duomenų vagysčių ar finansinių nusikaltimų taikiniais, o jos taip pat gali būti pažeidžiamos ir kibernetinių atakų (Sadauskas, K., 2020). Apsimetimas kitu asmeniu gali būti vykdomas

tiesiogiai kito asmens, panašaus į nusikaltėlį, pavogtu tapatybę patvirtinančiu dokumentu, tiek atliekant dokumentų klastojimą. Suklastotos tapatybės kuriamos siekiant suderinti tikrus (dažniausiai pavogtus) asmens duomenis su netikra informacija ir taip sukuriant naujus, neegzistuojančius asmens dokumentus. Šios suklastotos tapatybės gali būti panaudotos atidarant sukčiavimui skirtas banko sąskaitas, vykdant įsigijimus arba įgyvendinant kitas skaitmenines transakcijas (Sadauskas, K., 2020). Vaizdo konferencijų įrašymas apsaugotų notarų nuo galimų sukčiavimo atvejų. Įrodinėjimo pagrindu Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340) (toliau – CPK) 220 straipsniu vaizdo įrašas teismui galėtų būti pateiktas kaip įrodymas.

Prie aktualių rekomendacijų atliekant nuotolinius veiksmus galima paminėti ir jų archyvavimo problematiką. Atskiras dokumentų archyvavimo reglamentavimas atliekant notarinius veiksmus neprisideda prie efektyvios profesinės notaro veiklos. IT ekspertų teigimu, šiuo metu didžioji dalis notarinių procesų yra atliekami tiek popieriuje, tiek ir skaitmeniniu būdu. Toks procesų dubliavimas tik didina laiko ir finansines sąnaudas (Sabaliauskas, K., *et al.*, 2022). Apie būtinybę pertvarkyti archyvus kalba ir P. Bindokas. Jo nuomone, kartu su būtinu teisėkūros procesu, ilgainiui būtų galima išspręsti „kilometrinių“ popierinių archyvų klausimą. Notarų biurams tai būtų į naudą, nes visus dokumentus būtų galima skenuoti, saugoti tik elektronine forma (su galimybe iškart susirasti ir patikrinti reikiamą dokumentą), taip sutaupant notarų lėšas archyvuojant dokumentus (Bindokas, P., 2022). Centralizuotas dokumentų saugojimas elektroninėje erdvėje prisidėtų ir prie aktyvesnio eNotaras darbo. Būtų užtikrinta greಿತaveika (gerokai sparčiau vykty procesai su mažesne duomenų aibe) ir kartu būtų sumažintas serverių pajėgumas (Bindokas, P., 2022). Archyvuojant visus notarinius veiksmus atskiroje centralizuotoje sistemoje, eNotaras veikty sklandžiau ir be trikdžių. Notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu yra tiesiogiai susijęs su informacinės sistemos veikimu, todėl, įdiegiant atskirą dokumentų saugojimo sistemą, šias paslaugas būtų galima teikti operatyviau.

Apklausiant notarus dėl nuotolinių veiksmų atlikimo, buvo užduotas klausimas „Ar, Jūsų nuomone, nuotoliniai notariniai veiksmai yra pagrindinė Lietuvos notariato ateities kryptis?“. Didesnė dalis notarų (53,1%) nemano arba neturi nuomonės, kad nuotoliniai veiksmai yra Lietuvos notariato ateitis. Toks požiūris yra natūralus, nes šis paslaugų teikimo būdas egzistuoja tik nuo 2021 m. liepos 1 d. Tačiau, remiantis Lietuvos notarų rūmų pateikta nuotolinių veiksmų statistika 2021-2022 m., nuotolinių veiksmų kiekis pakilo nuo 32 iki 1671 (2021 m. liepa – 2022 m. gruodis) (Lietuvos notarų rūmų veiklos ataskaita..., 2023). 2023 m. Lietuvos notarų rūmų pateiktoje veiklos ataskaitoje šis skaičius

padidėjo iki 6785 veiksmų per mėnesį (2023 m. gruodžio mėn.) (Lietuvos notarų rūmų veiklos ataskaita..., 2024). Tuo tarpu 2024 m. nuotolinių veiksmų skaičius kilo rekordiškai iki 13000 veiksmų per liepos mėnesį. Tai yra maždaug dešimtadalis visų per mėnesį sudaromų notarinių veiksmų (Rekordiškai pagausėjo nuotolinių notarinių sandorių..., 2024).

Taigi, atsižvelgiant į viešai pateiktus duomenis dėl nuotolinių veiksmų atlikimo, galima nustatyti, jog notarinių dokumentų pasirašymas nuotoliniu būdu tampa vis populiariesnis. Siekiant užtikrinti šios paslaugos geresnį prieinamumą klientams ir notarams, galima įvesti atitinkamus reguliavimo pokyčius, pavyzdžiui, nuotolinių susitikimų įrašų saugojimą ir centralizuotą dokumentų saugojimo sistemą. Šie pokyčiai galėtų prisidėti prie operatyvesnio nuotolinių veiksmų atlikimo ir apsaugoti nuo ateityje galimai kilsiančių iššūkių, atliekant notarines paslaugas alternatyviu būdu.

3.3. Ateities tendencijos ir technologijų integracijos galimybės notarų veikloje.

Atlikus tyrimą dėl notarinių veiksmų atlikimo nuotoliniu būdu, reikėtų detaliau apžvelgti galimas ateities tendencijas ir technologijų integraciją į notarų veiklą. Prof. Dr. Lyros Jakulevičienės teigimu, technologijos palieka žymę beveik kiekvienoje srityje, teisė – ne išimtis. Technologiniai pokyčiai gali pakeisti teisę ir teisininkų profesiją. Nors tikimasi, kad technologijos sukurs daug efektyvesnius produktus ar paslaugas vartotojams, jos gali iškelti nemažai klausimų, pavyzdžiui, kokia yra teisinių paslaugų ar pačių teisininkų ateitis (Jakulevičienė, L., 2020). Svarbu paminėti, kad notaro profesija bene labiausiai apipinta tradicijomis, taip pat ji išsiskiria labai konservatyviu teisiniu požiūriu. Notaro atliekamos pareigos jau savo esme yra susijusios su stabilumu, patikimumu, saugumu, o ne nuolatiniais pokyčiais ar inovacijomis, prigyjančiais privačiame sektoriuje. Konservatyvumas daug metų leido notaro profesijai egzistuoti ir užtikrinti darbo stabilumą, tačiau būtina atsižvelgti į šiuo metu esančią realybę globaliame pasaulyje (Jakulevičienė, L., 2020).

Viena iš galimų ateities tendencijų notaro profesinėje veikloje galėtų būti dirbtinio intelekto diegimas notariniame darbe. Apklausoje dėl papildomų skaitmenizavimo ir technologinės plėtros priemonių notarams buvo užduotas klausimas „Ar pritartumėte, kad Lietuvos notarų rūmai inicijuotų papildomas skaitmenizavimo ir technologinės plėtros priemones, tokias kaip dirbtinio intelekto diegimas notariniame darbe?“. Dalis notarų (40%) atsakė teigiamai, o likusi (60%) nepritarė arba neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Tai visiškai suprantama, nes dirbtinio intelekto diegimas notaro profesinėje veikloje nebūtų lengvas procesas. Šio įrankio taikymas pareikalautų papildomų finansinių išteklių ir bendro

darbo su notariais, jog dirbtinis intelektas būtų tinkamai „apmokytas“ ir galėtų naudingai išspręsti kylančius iššūkius. Ši inovacija galėtų prisidėti prie notaro darbo optimizavimo, nes jo profesinė veikla yra grindžiama įvairių notarinių veiksmų ruošimu ir jų tvirtinimu. Todėl tokios technologinės priemonės diegimas į šią profesiją yra siejamas ne su paties notaro, kaip teisinės profesijos atstovo, pakeičiamumu, bet darbo optimizavimu ir efektyvesniu darbo našumu. Apie dirbtinio intelekto panaudojimą notaro profesijoje kalba ir Lietuvos notarų rūmai savo 2023 m. metinėje veiklos ataskaitoje, kurioje prie duomenų apsaugos susitikimo dalyviai aptaria naujų technologijų aktualijas dėl įvairių duomenų (angl. *open data*) ir dirbtinio intelekto (angl. *artificial intelligence*) įrankių (ChatGPT, Bing ir kt.) taikymo notaro darbe (Lietuvos notarų rūmų veiklos ataskaita..., 2024). Taip pat atsižvelgiama ir į užsienio šalių praktika šiuo klausimu. Susitikimo metu dauguma dalyvių nurodė, kad tokios technologijos šioje profesijoje Lietuvoje kol kas nėra taikomos, tačiau, jeigu ateityje atsirastų poreikis ar siekis, turėtų būti peržiūrėti ir koreguojami notariatų parengti duomenų apsaugos kodeksai/gairės ir įvairūs pasisakymai dėl asmens duomenų naudojimo remiantis šiais įrankiais. Geriausias sprendimo būdas dėl dirbtinio intelekto diegimo notaro profesijoje būtų Lietuvos notarų rūmų iniciatyva pačiai su trečiųjų šalių pagalba įdiegti tokį savarankišką dirbtinio intelekto instrumentą. Tai leistų visai notariato bendruomenei šiuo įrankiu naudotis. Kartu privaloma būtų užtikrinti duomenų apsaugą ir organizuoti mokymus. Laisvas dirbtinio intelekto naudojimas priklausytų būtent šios profesijos atstovams. P. Bindokas jau yra dirbęs su darbo grupe, kuriai priklausė atstovai iš skirtingų biurų Lietuvos regionuose, įdiegiant eNotarą. Darbas tokioje grupėje leido geriau suprasti visų poreikius. Dalyvavę notariato atstovai, tiek labai patyrę, tiek jauni specialistai, pasidalino savo požiūriu į technologijas bei darbo procesus (Bindokas, P., 2022). Lygiai toks pat darbo procesas galėtų būti kuriant dirbtinio intelekto instrumentą - tik su notariato bendruomene būtų galima sukurti priemonę, kuri leistų visus notarinius procesus vykdyti greičiau ir efektyviau.

Dar vienas būdas, siekiant išplėsti skaitmenizuotą notariatą, galėtų būti duomenų integracinis centras. Plačiau apie šios technologijos panaudojimą kalba jau anksčiau minėti IT ekspertai: Kęstutis Sabaliauskas, Arvydas Bagdonavičius ir Gitana Keturkaitė. Pasak specialistų, šiuo metu taikomos valstybės registrų duomenų gavimo elektroniniu būdu priemonės nesuteikia notarui galimybių šiuos duomenis naudoti tiesiogiai. Notaras iki šiol turi naudotis valstybinių registrų užklausomis, o užsienio šalių patirtis rodo, kad gali būti sudarytos visos galimybės notarui gauti aktualias prieigas tiesiogiai, daryti žymas registruose apie sudarytus sandorius, pasikeitimus ar kitus juridinius faktus (Sabaliauskas, K., et al., 2022). Pagrindinių registrų duomenų masyvai, skirti notarinių veiksmų atlikimui,

galėtų būti saugomi tiek eNotaro sistemoje, tiek valstybės registruose, užtikrinant duomenų nuolatinį sinchronizavimą bei rezervinių kopijų saugojimą, kurios, įvykus incidentui, galėtų greitai atlikti darbinės funkcijas. Ši priemonė ne tik leistų apsaugoti notaro profesinę veiklą nuo išorinių sistemų sutrikimų ar problemų, bet ir užtikrintų svarbių duomenų buvimą kopijose skirtingose vietose ir skirtingose sistemose. Taip būtų užtikrinamas nuolatinis valstybės registrų veikimas bei jo pakeičiamumas iškilus techniniams nesklaidumams. eNotaro sistemoje ši technologinė priemonė galėtų būti realizuojama per integracinį centrą (Sabaliauskas, K., *et al.*, 2022). Šios sistemos pagrindu būtų galima atlikti notarinius veiksmus, dokumentų surinkimą ir patikrą. Tiesioginė sąsaja leistų užtikrinti notarinių įrašų sinchronizaciją. Automatizuota duomenų apdorojimo sistema atliktų patikros ir duomenų įrašymo funkcijas. Galiausiai ši priemonė prisidėtų ne tik prie notarinių veiksmų atlikimo, bet ir galėtų būti integruojama su kitomis valstybinėmis sistemomis (mokesčiai, pinigų plovimo prevencija ir t.t.) (Sabaliauskas, K., *et al.*, 2022). Taigi ši priemonė išsiskirtų unikalumu, nes notaras gautų tiesioginę prieigą prie valstybinių registrų, o tai padėtų efektyviau atlikti notarinius veiksmus. Notarui nebereikėtų atidarinėti įvairių institucijų užklausų ir laukti jų duomenų. Be to, tai užtikrintų nuolatinį duomenų sinchronizavimą ir jų atsargines kopijas.

Pasak prof. dr. Lyros Jakulevičienės, globalizacija nėra naujas procesas, tačiau jis įgyja pagreitį kartu su internetu, technologinių priemonių, procesų automatizavimu ar duomenų apsaugos plėtra. <...> Kadangi teisininkai plečia savo geografinės veiklos ribas, globalizacija kartu su technologijos plėtros priemonėmis ir toliau bus teisės veiklos pokyčių variklis (Jakulevičienė, L., 2020). Todėl labai svarbu aptarti, ar ateityje tokie pokyčiai gali tiesiogiai paveikti notaro profesiją.

Vienas iš aktualiausių įvardijamų iššūkių notarams ateityje - blokų grandinės technologija (angl. *Blockchain*), kurios esmė yra sudaryti galimybes asmenims keistis, patikrinti, fiksuoti ar saugoti informaciją apie sandorius nekintamu ir saugiu būdu. Šios technologijos tikslas yra panaikinti tarpininką, o tai gali turėti tiesioginę įtaką notaro profesijai ir registrų veiklai. Tai užtikrina tam tikrų duomenų patikimą saugojimą ir jų „istorija“ negali būti ištrinta ar modifikuota (Jakulevičienė, L., 2020). IT ekspertų nuomone, pagrindinis instrumentas šios technologijos pagrindu yra išmaniosios sutartys (angl. *Smart contracts*) (Sabaliauskas, K., *et al.*, 2022). Jos dažnai turi asociaciją su bitkoinų ar kitų kriptovaliutų operacijomis, tačiau paprastai šios sutartys yra naudojamos siekiant automatizuoto susitarimo vykdymo tam, kad visi sandorio dalyviai galėtų būti iš karto tikri dėl tikslaus rezultato. Išmaniosios sutartys gali automatizuoti darbo procesus ir jų eigą, o kartu inicijuoti kitus veiksmus, kai įvykdomos tam tikros sąlygos. Šio instrumento

panaudojimui nereikia naudoti jokių kriptovaliutų, blokų grandinės ar kitų specifinių inovatyvių technologinių žinių. Išmaniosios sutartys yra iš anksto nustatytų sąlygų vykdymas ar įvykis, kuris paskatina tolesnius veiksmus, jei pateikiama visa informacija (Sabaliauskas, K., *et al.*, 2022). Ši technologija būtų patogi, nes nebereiktų tikrinti patvirtintų dokumentų, kurie neretai pateikiami iš įvairių jurisdikcijų ar šaltinių, ji leistų fiksuoti bet kokio tipo duomenis tiksliai, patikimai ir decentralizuotai. Blokų grandinės technologijos duomenys yra visiems viešai prieinami iš bet kur ir bet kurioje vietoje. Taigi iš esmės atsiranda galimybė išvengti notarinio mokesčio už veiksmo atlikimą, jei visa tai galima perkelti į šią technologiją ir užtikrinti tarp abiejų šalių (Jakulevičienė, L., 2020). IT ekspertai laikosi pozicijos, kad tolimesnėje perspektyvoje išmanios sutartys visgi nepakeis tradicinių, nes susitarimas yra tarp žmonių, o ne mašinų, o daugeliu atveju ganėtinai sunku suprasti teisinę kalbą, naudojamą sutartyse, ir šių sutarčių teisinės pasekmės (Sabaliauskas, K., *et al.*, 2022). Toks požiūris į šio instrumento panaudojimą gali būti klaidingas, nes blokų grandinės technologijos yra jau įgyvendinamos ir turi savų privalumų. Prof. Dr. Lyra Jakulevičienės teigimu, pavyzdžiui, Ispanijoje dokumento patvirtinimas kainuoja apytiksliai 250 eurų, o blokų grandinės technologijų pagrindu tokie duomenys gali būti patvirtinti už maždaug 0,2 euro, t. y. 99% pigiau nei pas notarą (Jakulevičienė, L., 2020). Blokų grandinės technologija yra sėkmingai įgyvendinama įvairiose srityse. Bankų sektoriuje ši technologija leidžia automatizuoti mokėjimus. Taip pat prisideda prie paveldėjimo, nuosavybės perleidimo, įkeitimo, draudimo, civilinių ir komercinių sutarčių automatizavimo. Atvirai diskutuojama dėl žemės registrų perkėlimo į blokų grandinės technologiją, tačiau šios sistemos fiksuojami įrašai turėtų būti teisiškai pripažinti valstybės (Jakulevičienė, L., 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad notaro profesijai ateityje gali kilti pavojus dėl profesijos pakeičiamumo, tačiau tai nebūtinai pasitvirtins. Rizikos gali ir nebūti, nes valstybė pati reguliavimu nustato privalomą sandorių tvirtinimą notarine tvarka (Jakulevičienė, L., 2020). Tačiau Prof. Vytauto Nekrošiaus teigimu, yra realus pavojus, susijęs su įvairių interesų grupių siekiu atsisakyti tam tikriems sandoriams taikomo notarinės formos reikalavimo. Jei ši iniciatyva būtų įgyvendinta įstatymo leidėjo, tai galėtų turėti nepataisomos žalos notariatui ir jo vykdomoms funkcijoms (Nekrošius, V., 2024). Kitas svarbus aspektas yra technologijų pritaikymas teisinėje sistemoje. Kiekvienas praktikas žino, kad kai kurios teisės sritys yra sudėtingos ir reikia patyrusio teisininko įsitraukimo į procesą, nes, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto sandoriai gali turėti įvairių nuosavybės formų, finansavimo kompleksiskumo ar kitų subtilybių. Todėl logiška, kad gali būti sudėtinga perkelti visas šias technologijas į notaro profesinę veiklą ir užtikrinti jos

efektyvumą (Jakulevičienė, L., 2020). Notariato ateitį apžvelgęs Prof. Vytautas Nekrošius teigia, kad norint ne tik notariatui išlikti, bet ir toliau stiprėti, reikia plėsti atliekamų paslaugų apimtį. Notaras turi tapti patogus ir naudingas ne tik eiliniam žmogui, bet ir verslui (Nekrošius, V., 2024). Šis tikslas gali būti pasiektas, jei Lietuvos notarų rūmai ir toliau vykdys skaitmenizavimo procesus, turės konkretų planą ir sieks paslaugų prieinamumo didinimo. Notarai turi visas galimybes naudotis jau esamais technologiniais instrumentais, susipažinti kaip jie veikia ir kokią pridėtinę vertę sukuria įgyvendinant notaro funkcijas. Lietuvos notarų rūmai prie savo 2023 m. veiklos perspektyvų ir kryptių vieną iš prioritetų nurodo notariniams veiksams skirtų informacinių technologijų sprendimų gerinimą ir plėtrą (Lietuvos notarų rūmų veiklos ataskaita..., 2024). Galiausiai, pasak teisingumo ministro Rimanto Mockaus, Lietuvos Vyriausybė taip pat turi teikti prioritetą notariato skaitmenizavimui ir paslaugų pasiekiamumui (Lietuvoje – stiprus ir modernus notariatas..., 2025). Įvertinus kylančius iššūkius ir galimas tendencijas ateityje, akivaizdu, jog Lietuvos notariato ateitis priklauso tik nuo pačių notarų. Remiantis Lietuvos notarų rūmų duomenimis, iki 2031 metų, notaro įgaliojimai nutrūks 45 notarams, kuriems sukaks 70 metų (Notarų rūmų prezidentas susitiko su..., 2025). Dėl šios priežasties bendruomenę papildys daug jaunų specialistų. Naujosios kartos „elektroniniams“ ir „kibernetiniams“ notarams reikės daugiau žinoti apie išmaniąsias technologijas, jiems reikės daugiau profesionalių žinių ir mokymų, o įgytos technologinės žinios bus stiprioji ateities notaro savybė (Jakulevičienė, L., 2020).

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja nuotolinių notarinių veiksmų atlikimą ir jų pobūdį. Juose taip pat yra apibrėžiama mišraus notarinio veiksmo tvarka. Šis reguliavimas Latvijoje ir Estijoje skiriasi kai kuriais aspektais, tačiau Lietuvos įstatymai notarinių veiksmų atlikimą nuotoliniu būdu įtvirtina tiksliausiai. Atsižvelgiant į tai, nėra būtinybės keisti LR Notariato įstatymo, kiek tai susijusių su nuotolinių veiksmų atlikimu, nebent būtų įgyvendinamas konkretus pokyčių tikslas.
2. Nepaisant esančio teisinio reglamentavimo ir augančio nuotolinių notarinių veiksmų poreikio, notariai susiduria su iššūkiais, teikiant paslaugas nuotoliniu būdu. Kaip ir atliekant notarinius veiksmus tradiciniu būdu, turi būti užtikrinama duomenų apsauga, kurią griežtai reguliuoja tarptautiniai teisės aktai, tad notarams iškyla papildoma atsakomybė dėl jos įgyvendinimo. Verta paminėti ir kibernetinių atakų iššūkį - saugumo reikalavimai privalo būti nuolat įgyvendinami, kad klientų duomenys nenutekėtų trečiosioms šalims. Kadangi dokumentų archyvavimas skiriasi, būtų verta įteisinti centralizuotą saugojimo sistemą, kuri sumažintų administracinę našą.
3. Atliekant kiekybinį tyrimą, buvo išsiaiškinti pagrindiniai nuotolinių notarinių veiksmų privalumai ir trūkumai. Nuotolinių notarinių veiksmų įtraukimas į Lietuvos notariatą palengvino paslaugų teikimą ir prieinamumą, taip pat sumažino skiriamo laiko resursus. Vis dėlto neretai yra susiduriama su techniniais nesklandumais ir klientų technologinių žinių stoka ir tai neleidžia efektyviai teikti paslaugų. Nepaisant iššūkių, nuotoliniai notariniai veiksmai pasiteisino, o jų poreikis auga.
4. Dirbtinio intelekto naudojimas atliekant notarui pavestas funkcijas yra neišvengiamas, tačiau ši technologinė priemonė privalo būti naudojama tik išimtinai Lietuvos notariato bendruomenės, kad būtų įgyvendinami duomenų apsaugos reikalavimai. Taip pat atskiras duomenų integracinis centras padidintų notaro nepriklausomybę nuo valstybinių institucijų ir optimizuotų darbą. Visgi pagrindinis uždavinys pritaikant išmaniąsias technologijas yra ne pakeisti notarą, tačiau jį papildyti ir padėti atlikti valstybės deleguotas funkcijas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Tarptautiniai teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. liepos 23 d. reglamentas (ES) 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje. *OL L 257, p. 73–114.*
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. *OL L 119, p. 1–88.*

Estijos Respublikos teisės aktai

3. Estijos Respublikos notariato įstatymas. *Riigikogu*, 2000, (org. Notariaadiseadus) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109102013008> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.]
4. Estijos Respublikos notarinio patvirtinimo įstatymas. *Riigikogu*, 2001, (org. Tõestamisseadus) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.]

Latvijos Respublikos teisės aktai

5. Latvijos Respublikos notariato įstatymas. *Latvijas Vēstnesis*, 1996, (org. Notariāta likums) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/59982> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.].

Nacionaliniai teisės aktai

6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.
7. Lietuvos Respublikos civilinis proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, 36-1340.
8. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Lietuvos Aidas*, 1992, 192-0.
9. Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/doclib/> [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
10. Lietuvos Respublikos elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų įstatymas. TAR, 2018, 7474.
11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. lapkričio 27 d. įsakymas Nr. 1R-64 „Dėl Notarinio registro, tvirtinamųjų įrašų ir notarinių liudijimų formų patvirtinimo“ pakeitimo. TAR, 25410.
12. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo Nr. I-2882 28, 36, 50 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 28-1 straipsniu įstatymas (2021). TAR, 6548.

13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1R-360 „Dėl Notaro profesinės veiklos dokumentų tvarkymo, saugojimo ir perdavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. TAR, 8603.
14. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo Nr. I-2882 3, 4, 6, 6-2, 8, 10-1, 10-3, 10-4, 19, 20, 22, 22-1, 24, 27-1, 28, 34, 46, 60, 62 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 28-2 straipsniu ir VII skyriumi ir 9, 10, 10-2 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2022). TAR, 27559.
15. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2024 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr. 1R-64 „Dėl Tvirtinamųjų įrašų ir notarinių liudijimų formų pildymo taisyklių ir Tvirtinamųjų įrašų ir notarinių liudijimų formų patvirtinimo“ pakeitimo. TAR, 21360.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

16. BINDOKAS, P. (2022). eNotaro pirmasis dešimtmetis – nuo idėjos iki realybės. *Notariatas*, 3, 6-17.
17. BUBLIENĖ, D. (2024). Teisminių funkcijų patikėjimas notarams: tolesnės galimybės ir perspektyvos. *Notariatas*, 33, 55-63.
18. ČAPLINSKIENĖ, E. Notariniai veiksmai ir jų atlikimo taisyklės. Iš: MAJŪTĖ, V. (2014), *et al. Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai, 2014, 200-219.
19. ČIOMANAS, J. (2012). Notariato ateitis – E. notaro Sistema. *Notariatas*, 14, 43-46.
20. HUMBERT, J. (2020). Notariniai veiksmai nuotoliniu būdu. *Notariatas*, 30, 20-25.
21. JAKULEVIČIENĖ, L. (2020). Ateities notaras: iššūkiai ir galimybės. *Notariatas*, 30, 26-34.
22. KAVOLIUNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. (2014). Notarų veiklos liberalizavimo galimybės Europos Sąjungos lotyniškojo notariato tradicijos valstybėse. *Lietuvos teisės institutas*, 4-35.
23. MAJŪTĖ, V. Notariato teisinė prigimtis. Iš: MAJŪTĖ, V. (2014), *et al. Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai, 2014, 9-38.
24. MISEVIČIUS, E. (2016). Žvilgsnis į ateitį: „eNotaras“. *Notariatas*, 21, 6-28.
25. NEKROŠIUS, V. (1997). *Notariato teisė*. Kaunas: Dangerta.
26. NEKROŠIUS, V. Notarai. Iš: *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011, 619-665.
27. NEKROŠIUS, V., ŠVEDAS, G. (2015). Žvilgsnis į ateitį: „eNotaras“. *Notariatas*, 20, 6-13.

28. SAAR-JOHANSEN, M. (2020). Nuotolinių notarinių veiksmų plėtrą Estijoje paskatino pandemija. Interviu su Estijos notarų rūmų prezidente Merle Saar-Johansen. *Notariatas*, 30, 9-11.
29. SABALIAUSKAS, K., BAGDONAVIČIUS A., KETURKAITĖ, G. (2022). Notaro vaidmuo skaitmeninėje visuomenėje. *Notariatas*, 4, 4-12.
30. SADAUSKAS, K. (2020). Skaitmeninės tapatybės nustatymo technologijos: iššūkiai ir galimybės. *Notariatas*, 30, 35-41.
31. SEPP, K. (2020). Nuotolinio notarinio tvirtinimo paslaugos gairių parengimas ir įgyvendinimas Estijos notariate. *Notariatas*, 30, 12-19.
32. SKRASTINIS, J. (2020). Skaitmeninis notaras Latvijoje: dveji metai be trikdžių. Interviu su Latvijos prisiekusių notarų tarybos pirmininku Janiu Skrastiniu. *Notariatas*, 30, 6-8.
33. STRAČKAITIS, M. (2024) "Notaro pareigos ir atsakomybė baudžiamosios teisės požiūriu", *Vilnius University Open Series*, pp. 330–356 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: doi:10.15388/LBJT.2024.13. [žiūrėta 2025 m. kovo 22 d.].
34. STRAČKAITIS, M. (2020). Pokyčių metas. *Notariatas*, 30, 5.
35. ŠALTAUSKIENĖ, S. (2014). Lietuvos laisvojo notariato uždaviniai ir funkcijos: raida ir perspektyvos. *Notariatas*, 18, 18-22.
36. ŠALTAUSKIENĖ, S. (2007). Notaro, seniūno ir konsulinio pareigūno atliekami notariniai veiksmai. *Notariatas*, 2, 30-39.
37. VENCLOVIENĖ, S. Notarų veiklos principai. Iš: MAJŪTĖ, V. (2014), *et al.* *Notariato teisė*. Lietuvos notarų rūmai, 2014, 46-58.

TEISMŲ PRAKTIKA

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 34-1620.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-611/2019.
41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. birželio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-393-525/2024.

KITI ŠALTINIAI

Elektroniniai leidiniai

42. Estonia's fully remote e-notary service – 1st state e-service of its kind in Europe [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-estonia.com/estonias-fully-remote-e-notary-service-1st-state-e-service-of-its-kind-in-europe/> [žiūrėta 2025 m. vasario 8 d.].
43. Kontutienė I., Elektroninis parašas: naudojimo aspektai ir teisinė galia [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://triniti.eu/lt/izvalgos/elektroninis-parasas-naudojimo-aspektai-ir-teisine-galia/> [žiūrėta 2024 m. kovo 2 d.].
44. Lietuvos notarų rūmai. COVID-19 pandemija išjudino nuotolinio notariato procesus užsienyje, Lietuva neturi atsilikti [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&Str=76956> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
45. Lietuvos notarų rūmai. Lietuvoje – stiprus ir modernus notariatas, sako teisingumo ministras Rimantas Mockus [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/naujienos/lietuvoje-stiprus-ir-modernus-notariatas-sako-teisingumo-ministras-rimantas-mockus/941> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
46. Lietuvos notarų rūmai. Notarai galės vienu metu aptarnauti per nuotolį prisijungusius ir į biurą atėjusius klientus [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://notarurumai.lt/naujienos/notarai-gales-vienu-metu-aptarnauti-per-nuotoli-prisijungusius-ir-i-biura-atejusius-klientus/775> [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
47. Lietuvos notarų rūmai. Notarų rūmų prezidentas susitiko su notariato pokyčius ateityje lemsiančiais kandidatais į notarus – asesoriais [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/notaru-rumu-prezidentas-susitiko-su-notariato-pokycius-ateityje-lemsianciais-kandidatais-i-notarus-asesoriais/937> [žiūrėta 2025 m. kovo 29 d.].
48. Lietuvos notarų rūmai. Rekordiskai pagausėjo nuotolinių notarinių sandorių, ir gyventojams jie patinka [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/naujienos/rekordiskai-pagausejo-nuotoliniu-notariniu-sandoriu-ir-gyventojams-jie-patinka/893> [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.].
49. Lietuvos notarų rūmų narių susirinkimas. 2022 m. balandžio 2 d. Nr. 4 nutarimas dėl Lietuvos notarų rūmų 2021 metų veiklos ataskaitos ir Lietuvos notarų rūmų 2022. veiklos perspektyvų ir kryptių patvirtinimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/doclib/owexc1i3mj25ge6k4jk1gn2gt4y9uawd> [žiūrėta 2025 m. kovo 19 d.].

50. Lietuvos notarų rūmų narių susirinkimas. 2023 m. balandžio 22 d. Nr. 2 nutarimas dėl Lietuvos notarų rūmų 2022 metų veiklos ataskaitos ir Lietuvos notarų rūmų 2023 m. veiklos perspektyvų ir krypties patvirtinimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/doclib/elhyhnrzqhrah782ct5cqp2jb5996wy5> [žiūrėta 2025 m. kovo 19 d.].
51. Lietuvos notarų rūmų narių susirinkimas. 2024 m. balandžio 13 d. Nr. 4 nutarimas dėl Lietuvos notarų rūmų 2023 metų veiklos ataskaitos ir Lietuvos notarų rūmų 2024 m. veiklos perspektyvų ir krypties patvirtinimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/doclib/ekvtohm3jdkbnbrg7q2hcg8bfu7v4bc4> [žiūrėta 2025 m. kovo 19 d.].
52. Lietuvos notarų rūmų prezidiumo 2019 m. vasario 26 d. nutarimas Nr. 1 dėl asmens duomenų tvarkymo notarų biuruose taisyklės [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.trakunotare.lt/asmens-duomeniu-tvarkymas/> [žiūrėta 2025 m. kovo 13 d.].
53. Teisė.pro. *Gaubienė, N., Satkauskienė, D. Skaitmenizacija Lietuvos vykdymo procese* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2023/05/16/n-gaubiene-d-satkauskiene-skaitmenizacija-lietuvos-vykdymo-procese/> [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.].
54. Teisė.pro. *V. Nekrošius. ESTT apie notariatą* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2024/02/04/v-nekrosius-estt-apie-notariata/> [žiūrėta 2025 m. kovo 22 d.].
55. UINL Guidance on notarial authentication with online appearance. Adopted by the General Meeting of Member Notariats on 03.12.2021 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://uinl.org/publication/uinl-guidance-on-notarial-authentication-with-online-appearance/> [žiūrėta 2025 m. vasario 9 d.].
56. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas. Kuris veiksmas žodis vartotinas: „skaitmeninti“ ar „skaitmenizuoti“? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vlkk.lt/konsultacijos/528-skaitmeninti> [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.].

SANTRAUKA

Notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu

Liudas Černiauskas

Magistro darbe yra analizuojamas notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu, pasitelkiant Lietuvos Respublikos teisės aktus, lyginant juos su Latvijos ir Estijos praktikomis bei atliekant kiekybinį tyrimą (apklausą). Nuotoliniai notariniai veiksmai yra reglamentuojami LR Notariato įstatymu, apibrėžiant jų atlikimo tvarką. Nagrinėjant šią magistrinio darbo temą yra atskleidžiama nuotolinių veiksmų specifika, jų praktiniai privalumai ir iššūkiai, susijusių elementų funkcijos ir teisiniai reikalavimai, technologiniai sprendimai ir ateities tendencijos dėl skaitmeninio notariato perspektyvų.

Darbe yra nagrinėjami notaro teisinio statuso, valstybės patikėtų funkcijų, profesinės veiklos etikos principai. Taip pat yra apibrėžiamos elektroninio parašo rūšys, jų teisinė galia, apžvelgiami teisės aktai, kurie nustato nuotolinių notarinių veiksmų reglamentavimą. Lietuvoje galiojanti tvarka yra lyginama su Latvijos ir Estijos teisiniu reguliavimu, apžvelgiami jų panašumai ir skirtumai, kylančių grėsmių, susijusių su duomenų apsauga ir kibernetiniu saugumu, sprendimo būdai. Atskleidžiant temą yra aptariami technologiniai sprendimai, būtini nuotoliniams veiksmams įgyvendinti, atliktas kiekybinis tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti nuotolinių notarinių veiksmų privalumus ir trūkumus, pateikti rekomendacijas dėl jų efektyvesnio realizavimo. Galiausiai pristatomi technologiniai instrumentai ir jų taikymas ateities notariate.

Magistro darbas leidžia daryti išvadas dėl šiuo metu galiojančio nuotolinių notarinių veiksmų teisinio reglamentavimo, kylančių iššūkių teikiant paslaugas nuotoliniu būdu. Vykdyta apklausa supažindina detaliau su nuotolinių veiksmų problematika ir notarų požiūriu į ją. Dėl visame pasaulyje vykstančių technologinių pokyčių, galima tikėtis, kad naujai sukurti įrankiai papildys notarą ir prisidės prie jo tolesnės skaitmenizavimo krypties.

SUMMARY

Performing notarial acts remotely

Liudas Černiauskas

The Master's thesis analyses the performance of notarial acts remotely, using the legislation of the Republic of Lithuania, comparing it with the practices of Latvia and Estonia and conducting a qualitative research (survey). Remote notarial actions are regulated by the Law of Notarial Profession of the Republic of Lithuania, defining the procedure of their performance. The specifics of remote actions, their practical advantages and challenges, the functions and legal requirements of the related elements, technological solutions and future trends regarding the prospects of digital notarial are revealed in the analysis of this topic of the master thesis.

The work deals with the principles of the legal status of the notary, the functions entrusted by the state, the ethics of professional activity. It also defines the types of electronic signatures, their legal force, and provides an overview of legal acts that regulate remote notarial acts. The current legal framework in Lithuania is compared with that of Latvia and Estonia, their similarities and differences are outlined, as well as the ways of dealing with threats related to data protection and cyber security. In order to reveal the topic, the technological solutions necessary for the implementation of remote actions are discussed, qualitative research was conducted to find out the advantages and disadvantages of remote notarial actions and to provide recommendations for their more effective implementation. Finally, the technological instruments and their application in the notarial system of the future are presented.

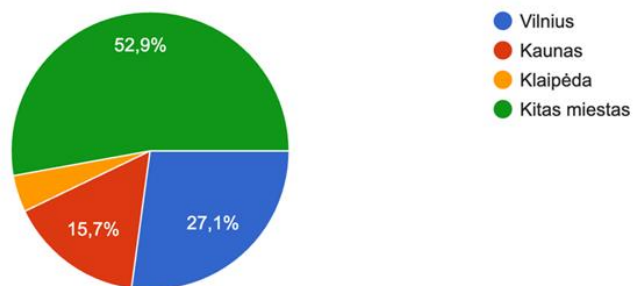
The Master's thesis allows to draw conclusions on the current legal regulation of remote notarial actions, the challenges arising when providing services remotely. The conducted survey provides a more detailed insight into the problems of remote actions and notaries' attitude towards it. Due to the technological changes taking place all over the world, it can be expected that the newly developed tools will complement the notary and contribute to its further digitization direction.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

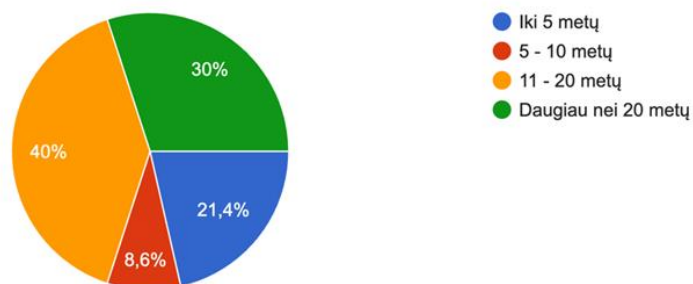
Jūsų darbo vieta:

70 atsakymų

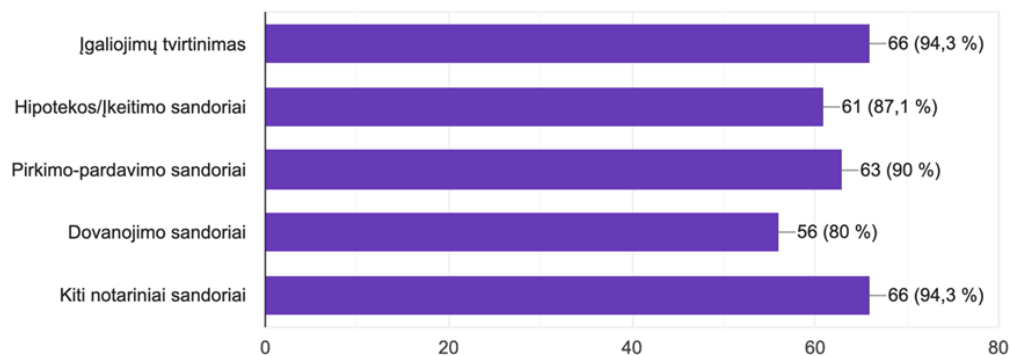
Jūsų notarinio darbo patirtis:

70 atsakymų

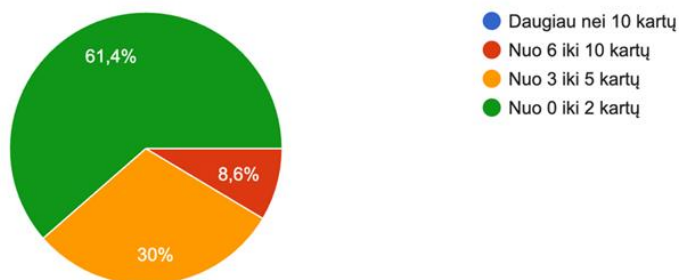
Kokius notarius veiksmus Jūs atliekate nuotoliniu būdu? (galimi keli variantai)

70 atsakymų

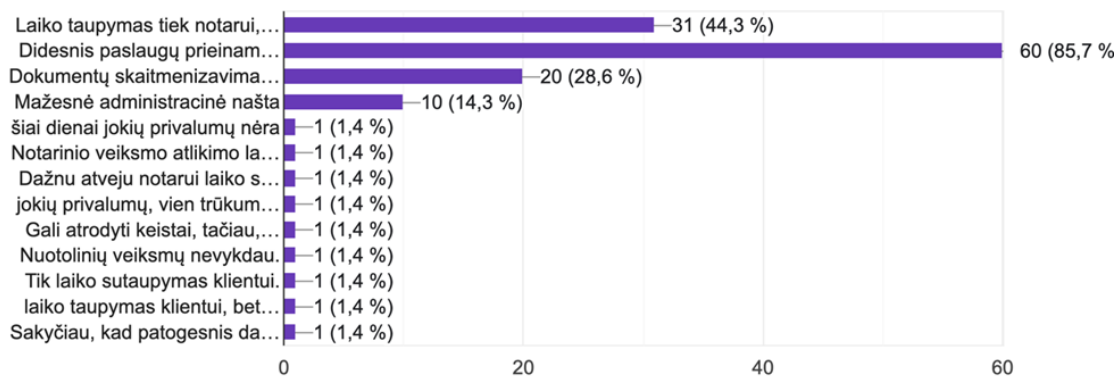
Kaip dažnai darbo dieną nuotoliniu būdu tvirtinate notarius veiksmus?

70 atsakymų

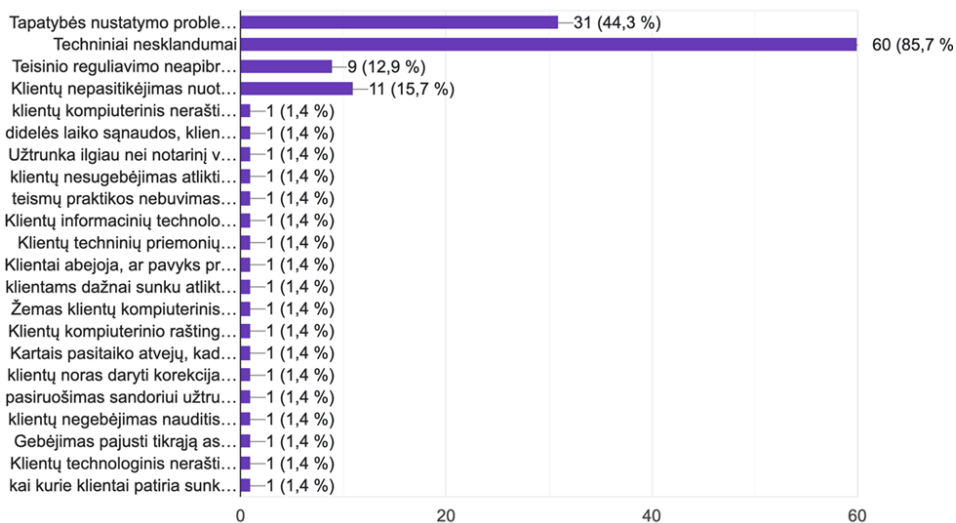
Kokius privalumus matote vykdydami notarius veiksmus nuotoliniu būdu? (galimi keli variantai)

70 atsakymų

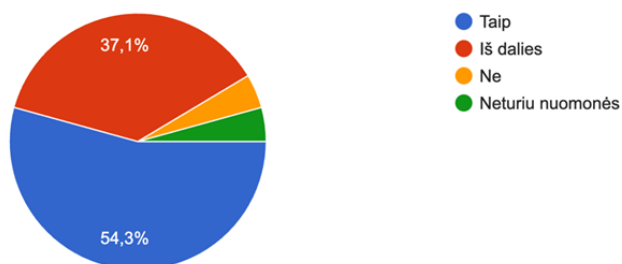
Su kokiais sunkumais susiduriate atliekant notarius veiksmus nuotoliniu būdu? (galimi keli variantai)

70 atsakymų

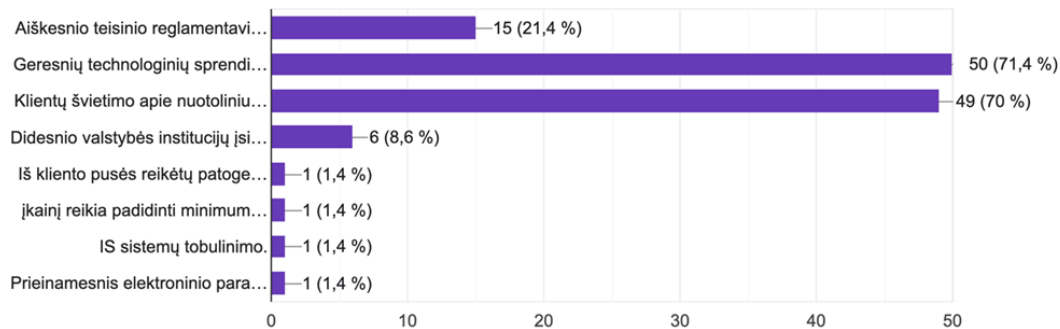
Ar, Jūsų nuomone, Lietuvos Respublikos teisės aktai pakankamai aiškiai reglamentuoja nuotolinius notarinius veiksmus?

70 atsakymų

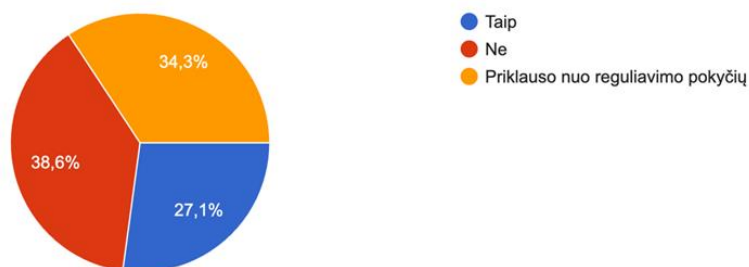
Kokių teisinių ar praktinių pakeitimų reikėtų, kad nuotoliniai notariniai veiksmai būtų efektyvesni? (galimi keli variantai)

70 atsakymų

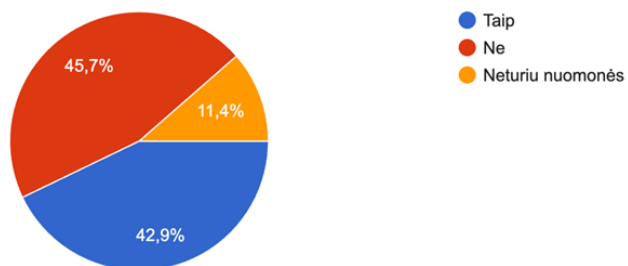

Ar pritartumėte, kad nuotoliniai notariniai veiksmai būtų taikomi plačiau nei dabar?

70 atsakymų

Ar, Jūsų nuomone, nuotoliniai notariniai veiksmai yra pagrindinė Lietuvos notariato ateities kryptis?
70 atsakymų

Ar pritartumėte, kad Lietuvos notarų rūmai inicijuotų papildomas skaitmenizacijos ir technologinės plėtros priemones, tokias kaip dirbtinio intelekto diegimas notariniam darbe?
70 atsakymų

